

Talizman.

Ko bil sem deček mladolet,
 Mi mati dá spominek svet;
 Na vrat ga obešaje mi
 Pa te besede govori:

»V svetinjo včrtan plamen je,
 Ljubezni čisto znamenje,
 Iz srca polnega sipljoč
 Ljubezni luč, ljubezni moč.

V tri dele — v jasne žarke tri —
 Nad srcem ogenj se deli,
 In dasi en jim je izvir,
 Narazen gré plamenov tir.«

Iz srede k Bogu žar kipi,
 Ki vir in tir je vseh stvari.
 Na dve strani pa plapola
 Za dom in brata bližnika.

Srce si tako vzgóji ti;
 V njem neugasni ogenj žgi,
 A smotri žarkom trem vsekrát
 Naj bodo: Bog in dom in brat.«

Ko bil sem deček mladolet,
 Mi mati dá spominek svet. —
 Neznaten dar in nekrasán,
 A svet je meni talizman.

A. M.

Mladeníču.

Oez morjá ravan široko
 Brzo plava mali brod,
 Reže brazde vanj globoko,
 Daleč zna za njim se pot.
 Kdaj brodar pristan doseže,
 Tega pač še sam ne vé:
 Ladja nove brazde reže,
 Prejšnje gladi spet morjé.
 Strašna moč je tu viharja:
 Vale vzdiga iz globin,
 Strela pa za strelo vdarja
 Iz nebesnih visočin.

Bode li preplaval srečno
 Burno morje mali brod?
 Ali pa obstal za večno,
 Treščen ob pogubni prod?

Prosim, Bog, otmi ga sili,
 Varuj ga nevarnih zmot,
 Morske zvezde svit naj mili
 Kaže v temi pravo pot.
 Bodi, prosim te goreče,
 Bodi, Bog, mu ti krmar,
 Vodi ga v deželo sreče,
 Mlad, neskušen je brodar.

J. O. Golobov.

Spomini s slovanskega juga.

(Spisal Podgoričan.)

(Konec.)

II.

 Pač so slutili ustaši, da Tonkić-aga ne bode držal besede, katero mu je v taboru pokladal smrtni strah na jezik. Komaj prost, jel je snovati nove načrte, kako bi se osvetil nad ustaši. Šel je v Travnik, kjer je dobil vojakov in divjih bašibozukov, kojim je največje veselje mesariti in daviti kristijane.

Plivanski kristijani so se veselili zmage svojih bratov tembolj, ker je bil tepen kruti Tonkić-aga. Ali to veselje trajalo je le malo dnij.

Aga je brez uspeha iskal ustašev. Ker se ni mogel osvetiti nad njimi, znašal se je nad drugimi kristijani, ki so še ostali doma, in to po največ onemogli starčki, slabotne ženske in nedorasla deca.

Viharni dnevi so se vrstili za plivanske kristijane. Dušmani so tirjali najprej nadomestilni davek, in sicer še enkrat toliko, kolikor bi moral vsakdo plačati. Gorjé mu, kdor ni mogel poravnati, kolikor mu je bilo prisojeno! Pahnili so ga v ječo, ali so ga po turški navadi z nečloveškimi mukami umorili; davili so starčke in otroke, skrunili deklice in žene, može in mladeniče so pa natikali na kole.

Strašno gorjé je prišlo tudi nad Kosanovo hišo.

V hišo onega moža, kateremu je prisegel, da jo bode varoval, pride aga sam z dvema vojakoma po davek. Zahteva toliko, da nikakor ne morejo ustreči njegovi zahtevi. Stari oče, razburjen vsled nepravilne zahteve, začne se pre-

pirati z ago. Ali ta, ki je željno pričakoval najmanjšega upora, mahne s puškinim batom po starčkovi glavi, da se nezaveden in v krvi zgrudi na tla. Vnuk Grujica je kot neizkušen mladenič stal poleg deda. Sedaj pa, ko vidi deda krvavečega pasti, zavrè mu mlada kri, zapodi se v ago, podere ga, iztrga mu puško, enega vojaka udari po glavi, drugemu pa osuplemu naglo uide na prosto v temni gozd. Mater in deda je pustil osodi, nezmožen, da bi jima pomagal.

Grozovito so sedaj počeli krvoloki s starčkom. Iztaknili so mu oči, odrezali ušesa in nos ter so ga pustili v strašnih bolečinah umirati. Ženo Kosanovo so oskrunili in umorili, hišo pa zažgali.

Tako kruto se je maščeval Tonkić-aga za poraz v Klanjcu.

Grujica je več dnij lazil po gorah ter iskal svojega očeta in ustaše. Ker so zapustili staro taborišče, ni jih mogel kmalu najti. Slednjič vendar dospè v Radušo planino v ustaški tabor. Četa se je bila v kratkem času podvojila. Dohajali so svobodeželjni možje in mladeniči, ki so nosili še znamenja turške krvoločnosti. Pripovedovali so grozne reči, ki so se godile v Plivu in okolici.

Ustaši so imeli nov dokaz turške verolomnosti.

Vodjo Kosana je mučila neznosna skrb, ker ni znal, kaj se mu je zgodilo doma z ženo, sinom in očetom. Slednjič vendar dospè Grujica v tabor in Kosan je izvedel, česar se je tako bal. A Kosan ni obupoval radi nesreče, ampak stopil je k sinu, objel ga ter govoril ustašem s krepkim glasom: »Dragi bojni bratje!

Izgubili smo vse, žene in otroke, stariše in brate; sami smo, a preganjani na lastni zemlji kakor ljuta zver. Skrivati se moramo pred sovragi v nepristopnih gozdih po gorah, da nas zatiralec ne postreli in pokolje. To je naša usoda, to je naše življenje! Bratje, bojevati se hočemo za svobodo zlato, za sveti križ in vero svojih dedov, ne mirovati prej, dokler ne bo prosta naša zemlja, zelena Bosna, prosta krutega Turčina. Osvetiti se hočemo za tisočere krivice, katere so dušmani učinili nam in našim dedom, kajti dokler bode tukaj Turčin gospodoval, Slovan v Bosni živeti ne more in ne sme. Združilo nas je hrepenenje po svobodi in maščevanje za krivice, torej se nadejam, da nas ne bode nikdo zapustil ali celó izdal. Geslo naše je: Svoboda ali smrt!« Ustaši so potegnili jatagane ter zaorili z jednim glasom: »Svobodo Bosni, smrt Turčinom!« Tako je navduševal vodja ustaše.

Kosan je izgubil vse, kar mu je bilo dragega v Plivu. A vendar je hotel videti rojstni kraj, borno kočico, kjer je preživel srečno mladost.

Neke noči so hiteli štirje možje ob deročem Vrbasu. Bili so: ustaški vodja Kosan, Grujica in še dva ustaša. Ko se je zjutraj komaj svitalo, bili so že v Plivu. Na koncu sela se ustavijo pred novim pogoriščem. Tu je stala prej Kosanova koča — sedaj je le kupček pepela. Obupno je stal Kosan pri pogorišču, pa bil je ustaš in zato si je kmalu pregnal morilno obupnost ter se zarotil, da se maščuje nad ago, krivnikom svoje nesreče. Urno na to odidejo ustaši, da bi jih ne zasačili Turčini.

Med potom so nagovarjali zatirano rajo na upor zoper tlačitelje svoje. Mnogo se jih je pridružilo.

Nekaj mesecev je minilo in prišla je pomlad l. 1876. Tabor v gozdnati Ra-

duši planini se je jako razširil, in četa je štela že več sto hrabrih bojevnikov, katerim je bila svoboda nad vse.

Tonkić-aga je bil takoj po onem dnevu, ko je umoril ženo in očeta Kosana ter upepelil njegovo kočo, pobegnil v Travnik, ker se je bal osvete.

Spomladi so se uprli ercegovski ustaši ter so v več praskah potolkli Turke; to je navdušilo tudi bosanske ustaše.

Kosan je pošiljal ogleduhe na vse strani, da bi poizvedeli, kaj nameravajo Turčini, in kje biva krvoločni aga. Nekaj dnij po veliki noči dospè poslanec iz Travnika. Poročil je, da se odpravlja v Travniku turška četa na ustaše, kateri bode veleval Tonkić-aga.

Kosan je bil vesel poročila, saj se bode lahko kmalu maščeval za vse, kar mu je oni učinil zlega; a tudi ustaši so se veselili boja. Svetili so zarjavelo orožje ter prepevali junaške pesmi o kraljeviču Marku in hrabrem caru Lazarju.

Raduša planina ni pripravna za boj. Vsled tega so ustaši zapustili svoje taborišče ter se pomikali bližje Travniku. Pri Kreševu se snideta četi ustašev in bažibozukov.

Obe četi sta enako koprnili po boju: bažibozuki po krvi ustaški, ustaši pa po osveti za krivice, katere so jim učinili dušmani.

Vname se boj. Junaško sta se bili obe četi, a Kosana ni nikdo prekosil. Ni se ogibal kindžalov in jataganov, ne puškinih batov, ampak stal je ondi, kjer je boj divjal najhuje. Iskal je age, a ta se ga je vidno izogibal.

Turki se niso mogli ustavljati ustašem, katerim je bilo geslo: Svoboda ali smrt! ampak spustili so se v divji beg, prvi aga, da ne bi prišel v pest ustašem in Kosanu. Ustaši uderó za njimi, da jih še kolikor toliko pokončajo in se rešijo zatiralcev.

Kosan vidé, da mu hoče aga uteči, pospeši korake, da mu ne uide krvolok. Aga ne more uiti. Ko vidi, da je vsak korak zaman, obrne se, da bi se branil. Toda prepozno. »Tu imaš plačilo, krvolok!« zagromi Kosan ter mu zapodi ostri jatagan v srce.

Tonkić-aga se zvrne in izdihne svojo črno dušo.

Končan je boj. Nad polovico Turčinov pokriva krvava tla, med njimi aga, drugi so pa na sramotnem begu; a tudi med ustaši je kosila smrt, nekaj je mrtvih

in mnogo ranjenih. Ustaši so obvezali ranjencem rane, mrtve brate so pa pokopali. Turke so pustili nezakopane v plen volkovom in jastrebom.

Tako je Kosan maščeval svojega očeta, ženo in otroke ter je oprostil Bosno krvoloka.

Še dve leti je vodil svojo četo v hude boje, dokler se ni podala Bosna Avstrijcem.

Grujica je postal hraber junak. Pozneje je pomagal Avstrijcem pri Stolcu pod vodstvom župnika Mušića.

Iz burkaste preteklosti Mihe Gorenjskega.

(Spisuje Tine Brdnik.)

XVIII. Plezovec.

(Konec.)

Miha je opazoval Plezovca (samo priimek naj nam zadostuje tudi še dalje) natančneje od tistega časa, ko se je Plezovec oženil.

V prvih letih je bil zelo zaverovan v razne igre. Njegova jako skrbna žena ga je šla večkrat iskat tudi po krčmah in spravljat domov.

Nekega večera gre ponj celó pol ure daleč v drugo vás. Približavši se znani krčmi, kjer je rad zaostajal njen mož, najde konja pred hišo stati ter gledati v jasli, v katerih je bil neki časopis. Žena kar nevtegoma buti v sobo, kjer možiček ravno igra sè svojimi prijatelji; med njimi je tudi Miha. In prav on je bil tisti, ki je poprej nalašč dejal časopis pred konja. Žena napodi Plezovca brez odloga: »Takó? Lepa reč! Ti tukaj sediš in denar zapravljaš, konj pa zunaj časnike bere; le hitro domov!« In Plezovec brž sluša togotno ženo.

Oh, mar bi bil revež ostal še v krčmi! Koliko bolje bi se mu bilo godilo! To je bila izredno huda vožnja! Miha prime za vajeti, in žena se vsede zadaj zraven

svojega moža na voz. Kar stegne žena svojo roko proti Plezovcu, in priloži mu tako, da Plezovec skoči nemudoma raz voz. Pa kmalu je zopet na prejšnjem sedežu. Začne jo izzivati rekoč: »Le še enkrat me poskusi udariti!« In »lop!« zaušnica resnično prileti že drugič. Plezovec jo zopet pobriše raz voz, pa je naglo tudi na prejšnjem mestu. »Le še eno mi daj, potlej boš pa že videla!« začne jej žugati, ko se mu glava nekoliko ohladi. A »videl« je takoj le Plezovec sam menda kar tri solnca, če tudi je bila noč. Zopet uide, povrne se pa sedaj spametovan in molči. Doma ga je pa vendar prišla še za ušesa, in ker je bila močna in velika, vzdignila ga je kar kvišku. Nekateri, ki se radi vmešavajo v zakonske razmere, trdijo, da ni samo takrat takó telovadila z možičkom.

Ob drugi priliki, ko igra Plezovec neko noč v domači vasi v krčmi, katere danes ni več, potrka mu nekdo nevtegoma na okno ter mu zakliče: »Plezovec, žena gre po-te!« in zbeži. Plezovec skoči kar po koncu, steče iz hiše, vsede se na voz in jame v temi konja poganjati z bičem. Toda kaj je to, da konj kar skače in poteguje voz sedaj

naprej, sedaj nazaj? Plezovec zakliče ljudi iz hiše. Ko ti pridejo z lučjo, razvidi se précej, zakaj ne more konj speljati. Nekdo ga je bil namreč izpregel pa vpregel zopet tako, da je konj gledal nazaj v ojnice. (Vsega tega ni storil nihče drugi kot Miha, ki je slučajno prišel mimo.)

Kakor na igranje, tako je bil Plezovec tudi ves divji na konje.

Nekega predpusta je imel voziti svate. Skrbelo ga je, bode-li pač vozil dovolj naglo. Nekdo mu pové, da konj tedaj teče prav urno, kadar se mu vlije nekoliko kapljic terpentinovega olja v ušesa. Plezovec se ne pomišlja dolgo in to poskusi. Učinek se pokaže hitro. Že v hlevu začne konj silno skakati. Plezovec priuka iz hleva in pravi: »Hoj, to skače! Kdo ga bo pač vpregel?« Več mōž mora vpregati razdraženega konja. Vprežen dere jo tako, da na voglu prej omenjene krčme udari ob zid, vendar brez posebne nesreče. Ko ga zopet spravijo v hlev, skoči s sprednjima nogama v jasli in jih vse razbije in razkoplje.

Ker je Plezovca tako silno mikala hitra vožnja, ni čuda, da ga je ob drugi priliki tako jezilo, ko mu je Miha, pri katerem je večkrat pomagal na Trbiž pošto voziti, dajal nadušljivega konja. Zeló se je pritoževal nad njim. Nekega dne ga potolaži Miha tako-le: »Le potrpi, kmalu bo bolje! Danes so ljubenski lončarji šli čez Koren s prav zalim šarcem; nazaj gredé bom poskusil ž njimi napraviti kupčijo, potem boš pa vozil z onim.« Nekaj dnij preteče, in Miha pričakuje nekega večera željno Plezovca domov. Stopivšega raz voz, v kateri je bil danes vprežen drug konj, pelje brž v hlev, da mu pokaže novega šarca. »Jutri pa kar tega-le naprezi!« reče mu. To se našemu konjskemu prijatelju razjasni lice pri tem pogledu in teh besedah! »Da-te, ta pa bo, ta!«

Težko je čakal zjutraj določene ure, ko ima zopet pognati proti Trbižu.

Domov privozivšega popraša zvečer Miha: »No, kako se je obnesel?« »E«, odvrne postiljon, »tekel je nekoliko bolj, kot ona starina, toda sapo ima pa ravno tako.«

In ni bilo čuda, da je dal tak odgovor. Saj je bil to taisti nadušljivi konj, le bele lise sta mu napravila s čopičem vaški slikar in poštar.

Ko zapade nekikrat debel sneg, pritoži se Plezovec, da nima nič konjskih zvoncev. Miha zveže štiri kravje vkupaj. Zjutraj vpreže konja sam, dene mu čveterico zvoncev na vrat in pokliče Plezovca, naj kar skoči na voz, ker se že mudi, vajete mu bo že sam dal v roke. Plezovec uboga, požene konja, zvonci pa zabučé konju na ušesa tako, da jo kar skokoma udere po klancu. Kaka nesreča se vendar ni pripetila.

Plezovec je bil sploh nenavaden voznik. Večkrat je vozil sê svojim vozom in konjem pótnike v Ljubljano. Sam sebi je ob takih prilikah privoščil le redko kdaj kak sedež na vozu; raje je tekel zraven. Kadar pa je konj stopal korakoma, stekel je sam malo naprej in potem zopet nazaj h konju. Tako se je zgodilo, da je storil dostikrat skoraj dvakrat toliko pota, kot njegov konj.

Da pa je vozil sploh rad hitro, in zlasti še po noči, temu je iskati povoda morda v nekem »strahu«, ki ga mu je povzročil Miha.

Imel je poštar postiljona, ki je znal na glavi stati. Nekega večera postavi se ob cesti, po kateri se je imel pripeljati Plezovec; Miha mu pa dene na vsako nogo klobuk. Ko Plezovec privozi blizu, začnó se mu lasje ježiti, češ, človek z dvema glavama, to pa ni kaj naravnega. Pomaga si s tem, da udari na vso moč po konju. Tako srečno uide tej prikazni.

Zato pa je prejel tudi Miha zaslužen kazni, če tudi le slučajno.

Neko noč gre pozno mimo domače cerkve. Kar zagleda na cerkvenem zidu velikansko senco konja in jezdeca, ki je bil še večji kot se vidi tu pa tam sv. Krištof. Vsakdo bi bil utekel, ali se pa raje zgrudil že kar na mestu, Miha pa odprè vratca na pokopališče in zagleda notri svojega prijatelja doktorja Pikodêrja, ki je prijezdil od nekega bolnika iz Rateč. Vedel je, da je Miha tudi góri, da pride kmalu za njim, in dovolil si je tako nepremišljeno in nevarno šalo.

Povrnimo se k Plezovcu. Svojo lahkovernost je pokazal pri nastopnem dogodku.

Pripeljemo se nekega dne k Mihi. Slučajno navzoči Plezovec izpreže konja, potem mu vrže nekaj sena. Kmalu se pride pritožiti v hišo, da konj neče jesti. »Jaz pa vém«, oglasi se Miha, »zakaj ne je. Žafrana smo mu pozabili zmešati med seno.« »Saj morebiti res«, odvrne Plezovec presenečen in zadovoljen, da zna Miha tako hitro rešiti zagonetko.

Miha odide skrivaj naročit v kuhinjo, naj se brž olupi nekaj čebule, kožica nareže v podobi žafrana in tudi zavije tako, kakor se žafran navadno zavije v popir. Ko to dobi, podá se Miha s Plezovcem konju klajo mešat. In glej! Kakor hitro Miha seno z obema rokama dobro premeša vpričo Plezovca, začne konj zobati z največjo slastjo. »Jemnasta!« začudi se Plezovec in zmaje z glavo, »kolikor sem že star, vendar takega konja pa še ne, da bi hotel imeti krmo potreseno z žafranom. Res imam kaj rad konje, toda takega konja bi pa ne hotel po nobeni ceni. Kdo bo takega konja redil?« Miha mu reče: »Dobro, da ima konj takega lastnika, ki ima kar doma »štacuno«, sicer bi ga stal še veliko več.« — »Saj res«, prikima Plezovec. Miha pa hiti k nam povedat, kako je naredil s čebulo in — soljo.

Ne smemo se ločiti od Plezovca-voznika in konjskega prijatelja, predno ne povem tudi še neke posebnosti iz življenja njegovega. Igral je namreč nekdaj sam konjsko ulogo. Le poslušajte!

Neki nižji uradnik ga popraša, koliko stane vožnja do Kranjske Gore. »50 krajcarjev«, odgovori Plezovec. »Dobro; če me pa vi sami peljete, dam vam 1 gld. 50 kr.« — »To pa, to!« zasmeje se Plezovec, »kar na voz se vsedite, jaz bom brž vprežen.« In res ga je vlekel še dosti lahko, ker je cesta večji del navzdol (tu pravijo: pod-sé, navzgor pa: med-sé, med-nad), in je bil takrat še v postavni možki starosti. Kadar pa se je kazalo, da peša, pomagal mu je oni z bičem.

Voz popustivši v Kranjski Gori, prihitel k Mihi: »To sem jo šel; pa me je tudi mazal, da sem ves črn!« Miha se

zavzame nad obema rekoč: »Ali ga nisi znal v jarek zvrniti ali v potok zavoziti?« To vprašanje je v Plezovčevi duši vzbudilo veliko kesanje, sevéda natorno. Zdihnil je: »Oh, zakaj mi to ni hotelo pasti v glavo?«

Nizke postave je Plezovec, rekli smo poprej. Zato mora navadno stopiti na prste, kadar ogleduje konje. Koliko bi utegnil tehtati, o tem pa se pomenimo sedaj. Saj ga danes to vprašanje ne bo bolelo, kakor ga je nekdanj.

Bilo je tako-le:

V njegovi navzočnosti se pogovarjajo pri Mihovih, koliko pač Plezovec tehta. Mnenja se ne morejo strniti v drugent kot v tem, da tehta malo. »Alo«, oglasi se Plezovec sam, »pa me denite brž na tehtnico. Kaj si bodele zaradi tega belili glave!« Ta predlog se sprejme enoglasno. Miha opomni, da pojde težko, ker imajo le tehtnico z verigami; treba bo Plezovca zvezati in obesiti na kaveljne pri verigah. Plezovec se uda.

Ko možiček nerodno zvezan visi na tehtnici, tedaj se začne Miha z dvema drugima pričkat, koliko je potegnil Plezovec. Miha, drže roko na zarez, reče: »Saj vidite, da še šest čez jeden cent ne potegne popolnoma.« Drugi, pogledavši bliže na zarezo in na jeziček, reče, da bo imel še več, morda še osem, le pri miru naj bo spodaj. Tretji pa še le očali pripravljaj, da bo lože razsojeval med obema. Med tem pa Plezovec spodaj stoka in kliče: »Hitro, hitro, jemnasta, moje roke! Saj jaz vém, da ima Miha prav!« Onim se pa le ne mudi nič kaj. Ko ga slednjič odvežejo, se oddahne: »Oh, to je bilo hudo!«

Plezovec je sicer najkrotkejši človek, kakoršnega si sploh morete misliti, in ga torej v hudo jezo skoraj ni mogoče spraviti. Za edenkrat pa vendar Miha dobro vé, da se je močno stogotil, in sicer nad svojo ženo, ne pa nad njim samim, ki bi bil zaslužil dosti bolj.

Zgodilo se je tako-le:

Miha je bil na lovu v Kužnici. Blizu tega gozda je pripravljaj Plezovec s svojo hčerjo steljo. Ko se Miha proti poldnevu odpravlja proti domu, pride mu naproti Plezovec rekoč: »Ravno prav, da sva se sešla. Zjutraj nisem vzel nič jesti

seboj, dóli hoditi in zopet nazaj se ne izplača; prosim vas torej, da naročite moji ženi, naj prinese kaj kosila góri.« Miha mu reče: »Je že prav!« Plezovec pa še za odhajajočim vpije: »Pa gotovo ne pozabiti!«

Miha v vás prišedši gre naravnost k Plezovki, pokliče jo iz hiše in jej reče: »Góri v Kužnici tiči mož v nekem grmu in ne upa si domov, ker ima srajco vso razcapano. Prosil me je, da bi mu ti prinesla trdno srajco v goro.« Ženi se to ne zdi posebno čudno, še pritrdi Mihi, češ, on je že tak, vse potrga, nobena reč nima obstanka na njem.

Žena res izbere močno srajco in jo prinese v goro možu, ki pa ni čepel v grmu, tudi ni imel raztrgane srajce, ampak je tak, kakor je zjutraj šel od doma, pridno grabil steljo, če tudi zeló lačen. Plezovec ugledavši, kaj mu je prinesla namestu težko pričakovanega kosila, stogoti se tako nad nedolžno ženo, da mu mora kar uiti. Noben izgovor ne pomaga nič. Da je to povzročil Miha, o tem neče slišati niti besedice. Kaj

mu kaže slednjič drugega? Malo še po-grabi, potem pa gresta s hčerjo sama iskat domov kosila. Da bi ja nekoliko odškodoval, pošlje jima Miha nekaj poljška na dom.

Plezovec je sedaj že dolgo vdovec. Otroke ima prav dobro vzgojene in preskrbljene. Mešetuje nič več, pelje z Mihovim konjem le še včasih. Odkar je okreval, bil je že v Ljubljani in Beljaku, kjer so se mu čudili vsi znanci, kako da je sploh še živ. Oči, pravi, da so mu opešale zeló. Sicer je pa čvrst, da malo takih pri tej starosti. V Severni Ameriki je menda eden tak korenjak.

Z Miho sva čitala pred več meseci v nekem časopisu, da je v državi Jowa pozval v javni izjavi 79leten mož imenom A. L. Owen vsakega toliko starega moža na posebno tekmovanje. Kdor bi hotel z njim teči 40—80 korakov daleč, na koncu poskočiti kvišku in trikrat z opetnicami vkup udariti, dobi 500—10.000 dolarjev.

To ponudbo prečitavši, rekel je Miha: »Za to bi bil zmožen edino le stari Plezovec.«

Iveri.

(Piše Velimir.)

I. Bodi mu zemljica lahka!

Pot me véde po pokopališču. Zvedavo oko se mi ustavi na lepem spomeniku. Debela kamenita plošča leži trdo na grobu. Nad ploščo se dviga gladko iztesan marmornat steber. Na njem sedi ptica sova ter tišči v kamen svoje ostre kremplje. Na sprednjo stran dičnega spomenika je vrezal klesar zlate črke nezlatega pomena:

Bodi mu zemljica lahka!

Nespametni ljudje! Lahko zemljico želé ostankom pokojnikovim. In vendar mu zavalé na grob tako težak kamen!

II. Tout comme chez nous!

Po ulicah se premiče mrtvaški voz. Dva visoka črna konja ga vlečeta, pri-

kimajoč hladnokrvno ljudem, ki ja srečujejo. Na mrtvaškem vozu leži dragocena bronasta krsta. Vsa je posuta s svežimi venci. Hlapec, sedeč spredaj na sedalu, edini je pogrebec.

V krsti leži imenitno truplo imenitne grofice A. Modra krvica se je pretakala po njenih plemenitih žilicah. Ali ta ljuta Morana, kako neusmiljena je! Plemenitih žilic niti potipati neče! Še več! Niti pogrebcev ne privošči mladi grofici.

Črne koze so pobrale mlado življenje.

III. Trdni sklep.

Poznal sem moža. Vsak dan je nosil domov težko glavo in opletajoče noge. Vsak dan se je kesal in vsak dan premišljeval, kako bi ozdravil to hudo bolezen.

Popraševal je za svèt modre možé, pa tudi bedake.

Ali mož vendar-le ni ozdravil hude bolezni.

Nekateri so mu dejali: Denar daj ženi!

Ali mož je pil na upanje.

Nekateri so mu svetovali: Ne hodi v gostilno!

Ali mož se ga je nabral doma.

Drugi spet so modrovali: Gostilničarju prepovej, da ti ne smé dajati vina.

Lotil se je žganja.

Prepovedal je gostilničarju, ne dajati mu tudi tega.

Dal ga mu je drugi.

Dobil je še drugi svèt: Počakaj, da vse zapiješ!

Ali otrokom je tudi kaj potreba.

* * *

Sinček se uči katekizma. Oče ga izprašuje: »Kaj sklène, kdor ima resnično voljo poboljšati se?«

Toda oče že ne posluša sinčkovega odgovora do konca. — »Norec!« zakliče

oče in se udari po čelu, »ko sem bil sedem let star, vedel sem, kaj sklène, kdor ima resnično voljo poboljšati se, zdaj pa ne vém!«

In mož je nehal piti.

IV. Kdo bi si mislil?

Na plesišču smo. Naše oko obtiči kmalu na mladem gospodiču. Lepe rasti je in elegantnega vedenja. Črnika polt se prav ujema s črnimi lasmi, črnimi brčicami in črnimi zalisci. Očesca nežnega spola se malone vsa osredotočijo na njegovi postavi. Brez zavisti tudi ni. Saj res! Zakaj bi ravno gospica K. morala »požreti« vse njegove poglede? . . .

Dné 17. istega meseca pride v hišo, kjer je stanovala družina K., dimnikarjev vajenec dimnike pometat.

Potrka na duri in pokuka v sobo: »Gospica! oprostite, ali tukaj stanuje hišni gospodar?«

Gospica K. spozna, a le po glasu, lepega plesalca.

»Uj! Ne maram ga! Kdo bi si mislil?«

Nekaj národnega blaga.

(Razne bajke in kratke pripovedke.)

(Zapisal v Podzemlju na Belokranjskem —è.)

1. O puščavniku.

Ysamotni puščavi je živel pobožen, star puščavnik. Angelj mu je nosil vsak dan jedi. Ko nekega dné dolgo ni bilo angelja z obedom k puščavniku, poprašal je puščavnik naposled prišlega, kje se je tako dolgo zamudil. Angelj mu odgovori, da so bogatina vodili v nebésa. Spremljevale so ga vse nebeške godbe in vsi angelji. Puščavnik ga popraša, zakaj so bogatinu tako svečanost priredili. »Zato«, dejal je angelj, »ker pride komaj vsakih sto let eden bogatin v nebésa.« — »Koliko angeljev bode pa po mene prišlo, ko bodem umrl?« popraša puščavnik angelja. — »Sam jaz bodem po-te pri-

šel«, odgovori mu angelj. — »Tako!« vzklikne jezno puščavnik. »Tedaj še tebe ni treba.« — Žalosten odide angelj od njega in ni ga nikdar več k puščavniku, kajti ta je bil postal ošaben.

2. Grešnica.

Neki popotnik sreča grd, temán oblak. Popotnik vpraša, kam gré. Oblak mu odgovori, da gre po veliko grešnico. Vendar kmalu je srečal popotnik zopet isti oblak, kateri se je hitro nazaj podil. Popotnik ga vpraša, ali jo je dobil. »Nisem je dobil«, odgovori mu oblak, »postila se je enkrat k adventski Materi božji prečistega spočetja, zato nimam oblasti do nje.«

3. Turek in sveti križ.

Turek je potoval po gozdu. Tu ga zateče noč. Leže pod grm in se po krščansko prekriža. Ko je zaspal, pripodil se je k njemu strašno temán oblak in jezno rekel: »Tu leži mrtvo teló, ali je zakleneno!« (Ni mu smel ničesar storiti, ker se je sè sv. križem prekrižal.)

4. O usodi in božji pomoči.

Berač je prenočil v hiši, kjer se je ravno porodil otrok. Prišle so pa v sobo tri visoke, bele ženske, z dolgimi razčesanimi lasmi, in so temu otroku dosodile, da se bode, ko malo odraste, obesil na vrv. Berač ni mogel spati, zato pa je dobro slišal, kar so rojenice otroku sodile. Zjutraj je, ko se je na pot odpravljaj, povedal otrokovim starišem, kar je po noči čul, in jim svetoval, naj dečka naučé, da bode rekel vselej, predno bode začel kaj delati: »To bom storil z božjo pomočjo.« Stariši otrokovi so se zahvalili beraču na dobrem svetu in svojega sinka učili, da je govoril vselej, predno je kaj počel: »To bom storil z božjo pomočjo.«

Nekega poletnega dné je kosil njegov oče na travniku precéj daleč od doma. Mati je poslala zato svojega sinka z zajutrkom na travnik. Sin vzame košarico s zajutrkom in pa vrv in veselo nese borni zajutrek svojemu očetu. Steza, katera je vodila na travnik, vila se je po gozdu. Deček se ustavi pod starim hrastom, postavi košarico z zajutrkom na tla, priveže vrv za hrast in se obesi. Vendar poprej, nego se je obesil, reče po svoji stari navadi: »To bom storil z božjo pomočjo.« Ali on ni ostal viseč na hrastu; ker se je vrv pretrgala, padel je na zemljo in mirno zaspal.

Dolgo je čakal njegov oče na travniku zajutrka. Ker ni dolgo bilo sina s zajutrkom, odšel je domov in poprašal ženo, zakaj mu tako dolgo zajutrka ne pošlje. Ona mu odgovori, da je že davno poslala k njemu malega sinka z zajutrkom. Žalostna odideta v gozd ga iskat. Kmalu ga najdeta spečega pod starim hrastom. On je bil rešen zato, ker se je navadil vse z božjo pomočjo delati.

5. Jezus in sveti Peter.

Potovala sta Jezus in sv. Peter po širokem svetu. Pri cesti je sedel star, bolán siromak in ja lepo prosil milostinje. — »Pahni ga v jarek!« — zapové Jezus sv. Petru. Sv. Peter izpolni molčé povelje, čudeč se takim besedam. Potujeta dalje. Prideta do klanjca. Tu se je mučil voznik s težkim vozom, klel in pretepal konja, da bi bolje potegnila. »Pomagajva tudi mi dva siromaku!« — dejal je Jezus, uprl se v voz, kateri sta sedaj konja lahko speljala. Na vrhu klanjca se ni mogel sv. Peter več premagati in poprašal je svojega božjega učitelja: »Učitelj, povej mi vendar, zakaj tako činiš? Kaj nisi storil tema dvema krivice? Onega starega revčka pahnil sem na tvojo zapoved v jarek, temu vozniku pa, kateri je tako ostudno klel, pomagala sva, da je speljal.« — »To je tako!« odgovori mu premodri učitelj: »Oni sivi siromak je imel zlata, pobožna usta, srcé pa mu je bilo gnilo, on je bil velik grešnik. Ta voznik pa je dobra, poštena in pobožna duša, vendar revček je slab, ni se mogel premagati, da ne bi klel.« — »Vse je dobro, vse je modro, kar ti storiš!« izpregovoril je tiho sv. Peter, korakal molčé poleg Jezusa, v srcu hvaleč njegovo modrost in previdnost.

6. Spoštuj praznik!

Žena je šla na dan sv. Petra na njivo, da si nažanje malo trave za kravo. Ko je že poln koš nažela, pristopi k njej star mož in ji reče: »Oj ženska, zakaj danes žanješ? Kaj ne vész, da je danes Bogu posvečen dan?« — »Krava mi je bila lačna«, odgovori mu žena, »pa sem šla na njivo, da bi ji malo nažela.« — »Naj ti bode« — reče ji mož — »vendar čuvaj se, da v drugič ne prideš!« Ona mu to obljubi. Nahrani doma kravo in opoludne namolze mnogo mleka. Popoludne pa se neče več premagati, pa gre zopet na njivo, da bi trave nažela, češ, da bi imela krava zopet zvečer toliko mleka in pa da bi še nekaj za prihodnji dan nažela. Ko pa žanje, prikaže se ji Kristus in ji tako govori: »Ti trdovratna žena! zakaj si šla zopet žet? Kaj ne vész,

da je to velik greh? Mojo zapoved si prelomila, sedaj si pa le izberi, hočeš-li raje hraniti pet sirotic, ali pa samo dve?« — Žena si je mislila: Bolje je hraniti dve, nego pa pet, pa je rekla: »Dve!« Komaj je to izgovorila, izginil

je Kristus, pokazali sta se pa dve mali kačici, kateri sta jo spremljevali do doma; ko pa je v svojo hišo stopila, skočili sta ji na prsa in jo počeli sisati in jo vedno sisali do njene smrti. To je bila kazen, ker ni spoštovala praznika.

Veronika z Malega Grada.

(Po kamniški pripovedki.)

Poglej kapelo na gorici,
— Tako mi dél je stari ded. —
Pod njo se v zemeljski temnici
Globoko skriva strašna klet.

Vrh holma na planjavi ravni,
Kjer klet grozí na trdnem dnu,
Se dvigalo je v dobi davni
Zidovje Malega Gradú.

Živela v dvorih je devica,
Nečuvene krasote cvet,
Veronika, gradú kraljica,
Stražeč si zlatov broj neštet.

Sprejel je deve grad bogate
Nekoč v blesteči kras dvoran
Pobožne tri duhovne brate,
Tri brate, rójene en dan.

Ob jezeru, ki oblivalo
Ta hrib je daleč na okrog,
Jih oče je pod kočo malo
Skrbnó gojil — čolnar ubog.

A ko so vzrasli dečki zali,
Ostavil je roditelj svet,
Vsi službo božjo so izbrali,
Učili se več dolgih let.

Domov vrnivšim pa velelo
Hvaležno jim srcé je vsem,
Da tri-nadstropno v čast kapelo
Bogú zgradé na holmu tem.

Povelju božjemu pokorni
Povsod prosili so darov,
V iskrenih prošnjah neumorni
Prišli so pod bogati krov.

A ne izide glas proseči
Iz ust duhovnim bratom še,
Zadene že pogled preteči
Jih iz očes Veronike.

»Mar ménite li, glupci smeli
Da zbiram v am imetek svoj,
In da zlató cvetê kapeli,
Ki holm bi omejila moj?«

»Namah se rajše zvijem v zmaja,
Ki polni žrelo mu otrov,
Kot da od svojega sijaja
Najmanjših dala bi darov!«

In glej! — Iz grla oddonelo
Brezbožno komaj je slovó,
Ko kazen ji telo v odelo
Zagrne črno in temná.

In kači-deklici nadene
Luskinast na hrbet oklep,
V greben lasé nabere njene,
A nogi v dolg spoji ji rep.

Ko bratje izbežé iz grada,
Za njimi zemlja zazija,
In v žrelo temnega prepada
Pogrezne kača se do dna.

*

Ob letu pak so svečeniki
Na mestu tem zidali hram.
Trije blesteli žrtveniki
So nad prokletstvom temnih jam.

Še danes se na holmcu dviga
Kapelica v nadstropjih treh.
Gradú ošabnega — več ni ga,
Le v kleti spira deva greh.

A. M.

O spiritizmu.

Kritična studija.

(Piše dr. J. Janežič.)

(Dalje.)

Nenavadne reči se vidijo in slišijo pri spiritistih, kakor smo se že nekoliko prepričali. Za to prihaja mislečemu učenjaku vedno na misel vprašanje, kdo vse to dela in kako? So li delavne navadne prirodne sile, znane ali tudi še nepoznane, — ali so to druge čeznaravne moči, katerih človek ne more rabiti, ako bi jih tudi poznal?

Na to vprašanje je težko odgovoriti. Vendar je namen cele te razprave, podati pravi in zadostni odgovor. A že naprej smemo reči, da se prirodna veda iz vseh teh spiritiških »čudežev« nič ni okoristila, ker so pojavi v večini sami na sebi tako vsakdanji in priprosti, da so brez pomena na razvoj vede in umetnije, kakor je n. pr. trkanje, praskanje itd., ali pa so pojavi brez razvidne zveze z znanimi prirodnimi zakoni, in učenjaki ne vedó kam ž njimi.

Ta je bil mimo drugih eden glavnih vzrokov, da spiritizem ni našel milosti pred vednostnim sodiščem, in da ga resni učenjaki dolgo niso hoteli sprejeti med znanstvena vprašanja.

Najprej so začeli v Londonu kritično zasledovati spiritiške pojave; pa znatnih uspehov za vedo niso našli. Reči pa moramo, da so premalo odločno ravnali.

Bolj srčno so se lotili spiritizma nemški učenjaki, zlasti v Lipsiji; med njimi slovi v prvi vrsti že večkrat imenovani profesor Zöllner.¹⁾

Več kot 30 spiritiških sej je imel s Slade-om vpričo svojih tovarišev, vseučiliščnih profesorjev, in pri vsej skrbni in previdni kritiki ni mogel zaslediti pre-

vare. Izkušal je torej najti kako novo silo, ki to dela, ali vsaj kak nov zakon, po katerem bi se dali razlagati pojavi. Po dolgem trudu je razglasil svojo — teorijo štiriobmernega prostora — v kateri hoče najti trdno podlago za naravno razlago vseh čudovitih pojavov v spiritizmu.

Ta teorija je res nova, a učeni svet jo je hladno sprejel, in kako o njej sodi, povedali bomo kmalu.

Najprej naštejemo imenitne reči, ki so se godile vpričo Zöllnerja in tovarišev, in iz katerih je sklepal svoje podmene (hipoteze).

1. Moč in vpliv spiritiških posrednikov do magnetne igle se je kazal na Slade-u. Na globovem stojalu je bil kompas pod steklom. Poprosijo Slade-a, naj gre prav blizo nad kompasom z dlanjo. To se zgodi, a igla se ni nič ganila, dokaz, da Slade ni imel v roki magneta skritega. Ko pa takoj na to v drugič potegne, zamajala se je igla močno, kakor pri bližanju močnega magneta.

Drugi pot položi profesor Weber kompas na sredo mize. Vsi sedejo k mizi, in igla se začne gibati do 40° in dalje do 60° in slednjič se je sukala v krogu; kazala pa je čisto nenavadne prenehljaje in sunljaje. Med tem vstane Slade in gre k oknu, češ, da se bo igla tudi brez njega majala, kar se pa ni zgodilo. Ko pa se vrne nazaj in sklene svoje roke z drugimi, ponovilo se je gibanje. Pri tem so imeli vsi roke več kot čevelj daleč proč od kompasa.

Postavili so ob enem dva kompasa na mizo, in ena igla se je močno majala, druga se je komaj znatno tresla.

2. Telesca so neprodirljiva, to je zakon prirodni; a profesor Zöllner je videl, da so iz zaprte in zaklenene škatljice vpričo njega padli novci brez sledú na škatlji, in ravno tako so v zaprto in za-

¹⁾ Janez Karol Friderik Zöllner je bil daleč znani astrofizik na vseučilišču v Lipsiji, člen kraljeve saksonske znanstvene družbe, zunanji člen kraljeve londonske astronomske družbe, carske akademije prirodoznancev v Moskvi, častni člen fizikalne zveze v Frankobrodu, člen »société scientifique d'Études psychologiques« v Parizu.

lepljeno škatljico, katere se ni nikdo dotaknil, prišli hipoma črtalniki vpričo vseh. Kako se je to zgodilo? Na videz je to zoper naravni zakon.

Položili so na mizo košček črtnika in ga pokrili s tablico, drugo tablico so pritisnili spodaj k mizi. Slišali so pisati; ko privzdignejo tablici, ni bila popisana tista, ki je ležala zgoraj na mizi, ampak ona, ki se je spodaj pod mizo tiščala deske. Torej je »duh« pisal skozi debelo mizo na spodnjo tablico.

Večkrat so izginile reči iz zaprtih prostorov in so se zopet tje vrnile brez sledú. Kako so prišle noter in ven?

3. Ni ga učinka brez zadostnega vzroka. A Zöllner ni mogel najti vzrokov za čisto navadne reči. V njegovi sobi začne kar rosi, in čez nekaj časa se dež ponovi, da so bili vsi pričujoči mokri. Od kod je prišla voda, ni bilo razvidno.

Ko sedé pri mizi, začne se kaditi izpod mize na vseh straneh, in dim je bil po žveplu in solitarju. Od kod je prihajal, ni bilo môči uganiti.

Sveča, postavljena pod mizo, prižgala se je sama in je potem priplavala kvišku.

Prikazale so se roke velike in male, ki niso mogle biti lastne kateremu izmed navzočih.

Pisali so »duhovi« na tablico ali na papir večkrat take reči, katerih nihče iz družbe ni mogel vedeti.

»Imel sem tablico — pripoveduje Zöllner — v podobi knjige, da se je zapirala. Prilepil sem na obe notranji strani belega papirja, ki sem ga nad svetilnico počrnil s sajami. Tablico sem zaprl in zavezal, da je bil črni sajasti papir znotraj čisto zakrit. Položil sem jo v naročje in čakal, ali se bode znotraj naredila podoba roke ali noge, kakor se je bila prej naredila pod mizo.

Med tem poskušamo nekaj drugega, jaz pa pazim na svojo tablico v naročju: kar začutim, da jo je nekdo pritisnil dvakrat v naročje. Hitro primem, odprem, in glej, na vsaki strani je bila na črni poli podoba noge, in to znotraj v zaprti tablici, ki je ves čas ležala na naročju. Kdo je to napravil, tega si niso mogli razlagati profesorji. Ker je bil profesor Zöllner popolno prepričan o istinitosti teh in še mnogih enakih pojavov in ker

je bil prepričan, da ga Slade ni mogel preslepiti, ker so tako sodili tudi njegovi tovariši profesorji, zbral je Zöllner vse te pojave in spravil v svojo podmeno o štiriobmernem [vierdimensional]¹⁾ prostoru.

Njegove misli so take-le:

Črta ima samo en obmer (Dimension) — dolgost. Ko bi bila kakšna stvar, ki bi poznala samo dolgost, ne bi si mogla razlagati, ako bi prišlo kaj od leve ali desne, od zgoraj ali spodaj, ampak samo to bi spoznala, kar je samo dolgo.

Plošča je dolga in široka, ima dva obmera. Ako bi zopet postavili na to ploščo stvar, ki ne pozna tretjega obmera, ne bi si znali razložiti, od kod pride, kar se prikaže od zgoraj ali od spodaj na ploščo, ali kar izgine raz ploščo.

Telesa pa so triobmerna, dolga, široka in visoka. Te tri razmere poznamo in to, kar v njih opazujemo. Ko bi pa imel prostor štiri obmere, in ako bi mi ničesa ne vedeli o četrtem obmeru, tedaj bi nam kdo lahko hipoma in nevidoma iz četrtega obmera kaj vzel ali dal itd., in mi bi ne vedeli nič, od kod pride in kam gre, imeli bi za čudež, v resnici pa bi bilo popolnoma naravno.

Kot matematik pristavlja Zöllner, da pomeni a črto, a^2 ploščo, a^3 telo naše, in a^4 bi bil tisti spiritiški prostor, v katerem delujejo vso svojo umetnijo »duhovi«. — Misel je res izvirna in zanimiva, a ne dá se zadosti podpreti.

O štiriobmernem prostoru ali o takih štiriobmernih telesih so pisali učenjaki že pred Zöllnerjem; tudi sam se sklicuje nanje. Taki so: Henry More, anglešk »theosoph«, Krištof Oettinger, protestanšk mistik, Janez Lud. Fricker, župnik v Dettingen-u. Tudi Kanta imenuje Zöllner za svojo podmeno.

Med novejšimi so delali za to: slavni matematik Riemann in praški profesor fizike Mach, Helmholtz, Erdmann in Drobisch so to idejo po svoje pristrigili. Za spiritiške namene pa sta jo s Zöllnerjem rabila dr. E. Wegener in Moriz Wirth v Lipsiji.

¹⁾ Te reči popisuje profesor Zöllner v svojem že imenovanem velikem delu »Wissenschaftliche Abhandlungen«, 3 zvezki, v Lipsiji 1878/79.

Nemški in drugi učenjaki so se postavili proti tej podmeni v veliki večini. Sama na sebi je pa tudi taka, da ne zadostuje v razlago spiritiških pojavov, čisto odveč je in sama sebi nasprotuje.

V knjigi »Elektrodynamik« smatra Zöllner naš svet kot projekcijo pravega štiriobmernega sveta, slično, kakor je senca projekcija triobmernih teles. Sence so dvoobmerne in niso odvisne po vsem od svojih teles. Za to prehaja ena senca v drugo, dasi dotična telesa tega ne morejo.

Ta razlaga je slaba, ker preveč razlaga. Ako bi bile vse reči na zemlji res projekcija štiriobmernih teles, bila bi vsa telesa prodirljiva, kar pa niso, torej nima podmena prave podlage.¹⁾

¹⁾ Po naših mislih ne zadeva ta ugovor Zöllnerjeve podmene. Zöllner res prav to trdi, da so telesa prodirljiva, ali bolje, da se nam v mnogih pojavih — zlasti spiritiških — kažejo kot prodirljiva. Toda iz njegove podmene ne sledi, da bi se vselej in povsodi morala kazati in v istini kazala kot prodirljiva. Ako stojim ob solnčnem svitu poleg drevesa, vidim dve senci. Senci pa se ne spojita sami, ampak le tedaj, kadar jaz stopim za drevo, da me ne dosežajo solnčni žarki. Torej ni odvisna prodirljivost od projekcije (sveta), ampak od vznáša-

Malo drugače poskuša to razložiti v svojih »Wissenschaftliche Abhandlungen«. Zaprta škatljica je na četrtem obmeru odprta, in tam more stvar izginiti. — Ako je to pri vseh zaprtih rečeh istina, potem v resnici ni nobena zaprta. Treba bi bilo le škatljico prav obrniti in vse mora ven pasti; tudi bi izginilo, ako bi padlo v četrto razmero, katere ne moremo videti.

Ker pa izkušnja kaže, da ni mogoče iz vsestransko zaprte posode ničesa vzeti, ne da bi je odprli, zato tudi četrtega obmera ni, niti v istini, niti na videz.

Zraven tega je treba pomisliti, da imajo vsa telesa po podmeni štiri obmere, torej tudi zaprta; zaprta telesa morajo s svojim četrtem obmerom pot zapirati v štiriobmernem prostoru, kakor triobmerna telesa v triobmernem prostoru. (Dalje.)

jočega (projicierend) štiriobmernega telesa. — Marveč ugovarjati je treba Zöllnerju z modroslovnega stališča. Ona trditev namreč, da je svet samo nekaka projekcija, vzrastla je na Schopenhauerjevem in Kantovem polju. Neutemeljena je, in ne vém, kako bi bilo z našimi izkustvenimi vedami, ako bi jo dopustili. Cf. Gutberlet, »die neue Raumtheorie«, 1882, p. 59 sq. Uredn.

Kako izgovarjajo opisovalnega deležnika končnico Beli Kranjci.

(Meja med *l*/^{om} in *u*/^{jem}).

(Spisal J. N.)

Zanimala me¹⁾ je lanska razprava o tako zvanem opisovalnem deležniku, posebno pa o tem, kako naj bi se izgovarjala njegova pismena končnica, kot *l* ali pa kot *u*. A vendar ne kanim segati v to zanimljivo razpravo, nego ker znam že davno, da izgovarjajo nekateri Beli Kranjci ta pismeni *l* čisto, nekateri pa kot *u* (oziroma *o*), zato bi bil rad seznan tudi neznano mi ondaj mejo oboji govorici. — Seznan

sem jo bil po verodostojnih gg. narodnjakih res še lani, a zbog različnih zaprek nisem utegnil razglasiti je dozdej.

Predno se to zgodi, povedano bodi, da * (pred kakim krajevnim imenom) znači govorico: *l*, • govorico: *u*, * • pa obojo govorico: *l* in *u*.

Ker nimaš priobčenega mi »načrta davčnega okraja Metliškega«, misli si¹⁾ ravno

¹⁾ Slavnemu gosp. pisatelju nismo preminjali pisave. Uredn.

¹⁾ Za silo s pripomočjo Kozlerjevega »zemljevida slovenske dežele«, dasi na njem ni vseh potrebnih imen, kakor jih nahajaš na velikem Freyerjevem zemljevidu, ki je z abecednim ime-

črto ali potezo od * Bojanje vasi navzdol proti jugu mimo * Krásnega vrha in * Rádovice med . Grabrovcem in * Slamno vasjo, med . Metliko in Rosávniciami¹⁾, dalje od Metlike še bolj na jug med . Dobrávicami in * Križevsko vasjo, * . Gírsiči²⁾ in * Primostkom, potem med * Podzemljem, in * . Gradcem [čez * Griblje in * Dragôše, oba kraja na Kolpi spadata v župnijo Podzemeljsko, pa uže v okraj Črnomáljski] do Krasinca, (ki pripada še davčnemu okraju Metliškemu, in je tudi blizu Kolpe).

Na vzhodno stran tej potezi do hrvatske meje, suhe in mokre (do Kamenic in do Kolpe), izgovarjajo Beli Kranjci okraja Metliškega čist *l*, — na zapadno stran pa *u* (oziroma *o*).

Po tem takem čuješ čist *l* po vseh, zgoraj z * zaznamovanih krajih, pa tudi v * Drášičih³⁾ itd. do * Krmačini (proti suhi meji hrvatski) . . . ; v * Rádovičih in na * Božákovem (ob Kolpi). Istotako izgovarjajo čist *l*: * Otok, * Zemelj in * Cerkvíše.

V * . Gírsičih, v * . Gradcu⁴⁾ in v * . Vranovičih izgovarjajo pa (menda) stari ljudje še čist *l*, mladi pa uže *u*; kajti star svedok: 65letni Martin Žugelj, posestnik h. št. 23 z Dobravic, trdil je lani v Metliki pred glavnim po-

nikom vseh krajevnih in graščinskih imén vojvodstva kranjskega »in deutsch (sic) und krainischer Sprache« izšel v Ljubljani l. 1846.

¹⁾ Rosávnice (f. pl.; v izreci kot pravi v ali nemški *w*), a ne Rosaunice, niti »Rosalnice«, kakor pišejo nemški »Rosalnitz«, v imeniku: »Vollständ. Ortsch. Verz. der k. k. statistischen Commission« (Wien 1882) pa celó »Rozalnic« (!).

²⁾ Gírsiči (m. pl.), v novi dobi tudi uže Gírsiče (f. pl.), kakor sedaj pravijo Drášiče (f. pl.) namesto »Drášiči« (m. pl.), a to za prvotno ime: »Drášiči«.

³⁾ Po novem tudi uže: »v Drašičah« po sedanjem jedinem imenovalniku: »Drašiče« (f. pl.)

⁴⁾ Prava slovenska oblika je »Gradec«; naj se pa govori tudi hrv. »Gradac«, v rodilniku itd. strinja se vendar s slovensko sklanjo: »Gradca« (a ne Gradaca); »v Gradcu« (a ne v Gradacu, kakor smo uže čitali po slovenskih listih) itd. Prim. nsl. konec in hrv. ali srb. konac (konca, koncu itd. a ne: konaca, konacu itd.). Ta nsl. zamolkli ali poluglasni *e* in srb.-hrv. *a* v končnicah *ec* in *ac* nastala sta namreč oba iz staroslovenskega poluglasnika *ь*, ki pa v sklanji vseh sedanjih narečij slovaških izpada.

ročevalcem mojim, da s Primostkom vred tudi »Gírsiči«¹⁾, Grm (vas, na cesti med Primostkom in Gradcem), Gradec in Vranoviči govoré *l*; dočim je vrli g. učitelj Janko Barlè bil dné 13. marca istega leta priobčil pismo, da Primostek, Otok, Zemelj, Podzemelj, Krasinec, Cerkvíše, Griblje in Radôše izgovarjajo *l*, — Dobrvice, »Gírsiče«, »Gradec« in »Vranoviče« pa *v*. [Hotel je brez dvojbe reči: *u*, pa zapisal *v* zato, ker večina kranjskih Slovencev *v* na koncu zlogov in beséd izrekuje kot *u*]. »Vendar pa« — piše g. učitelj dalje — »izrek *l*-a ni tako natančen, kakor n. pr. Vaših Drášičanov; — najbolje izgovarjajo Gribeljčanje in Dragoščanje, tudi stari bolje izgovarjajo, kakor [nego] mladi. Od kodi to prihaja, — ne vem«. — »V šoli vendar na to gledam, da se pravilno izreka in piše.«

Po teh znamenitih besedah sodim tudi jaz, da stari ondot izgovarjajo še čist *l*, mladi zárod (deca) pa *u*; ali pa tudi nedosledno: zdaj *l*, zdaj pa *u* (posebno na jezikovih mejah), kakor se n. pr. v narodnih pesmih belokranjskih nahaja nekatera nedoslednost gledé preglásja [glasoslovja]²⁾. Ako pa g. Barléta nisem razumel prav, prosim, naj blagovoli svoje besede razjasniti še bolj. Dokler se to ne zgodi, prištevati nam bóde * . Gírsiče, * . Grádec in * . Vránoviče ónim krajem, po katerih se čuje oboja govorica (*l* in *u*). Sem spada po oboji govorici tudi * . Sirkov vrh³⁾ blizu Metliškega »Hriba«, (kjer pa izgovarjajo le *u*).

Razven ónih krajev, katere smo uže poprej naznačili z znamenjem ., izgovarjajo *u* (naši potezi na zapadno stran) v Metliškem okraju tudi: Trnovec, Lokvica, Suhor (pod Grábrovcem), Bušinja vas, Jugorje, Hrast (vse te vasi ob véliki cesti, ki vodi v Novo Mesto),

¹⁾ Po novem »Gírsiče« (f. pl.).

²⁾ To potrjuje tudi lepa »kresna pesem«, ki jo je g. Barlè zapisal v »Gribljah, tri četrt ure od Podzemlja pri Metliki« ter je znamenita tudi po nekih drugih, drugod nenavadnih oblikah. (»Dom in Svet« 1888; str. 88.)

³⁾ Tako so za moje detinske dóbe izgovarjali to krajevno ime; moj poročevalec pa piše »Zirkov vrh«; nemški (?) »Svirkoverh« po »Vollständ. O. V.«

dalje (bolj na zapad ali jugo-zapad): »Sódji vrh«, Črešnjevéc (»Črešnovéc«), Semič i. dr.

Pomožni glagol »bil« (sem), izgovarja Metličan z vsemi drugimi »Črnimi in Belimi Kranjci« (*u*-kavci) vred *jedno-zložno*: »biu«¹⁾, dočim v »Križevski vasi, samo $\frac{1}{4}$ ure od Metlike proti Kolpi (na vztočno stran) pravijo: »bèl« (izr. bɛl, to je s poluglasnim, kratko naglasenim *è*/jem in s čistim *l*/om)²⁾.

Tudi namesto: bil (bijem), zabil (zabijem), ubil, pil, ... veli Metličan: biu, zàbiu, vbíu (izr. wbiu), píu itd. Strinja se mu govorica z gorenjsko tudi v teh in takih slučajih: pléu, vzeu³⁾, žéu ... za: plél (plejem), vzél, žel itd.; klou, ležou, mahou, kupôvou⁴⁾ ... za: klâl, lêžal, máhal, kupôval itd.

Namesto gorenjski: krádu, ubódu, pádu, sédu, [h]ôtu, spáu, dáu, d'jáu ... govori Metličan: kròu, vbou (v = w), pòu, šèu, htèu, spòu, dòu, déu (denem, déti); — dém, d'jati [dicere, sagen] Metličanu ne rabi.

V teh in takih primerih rabi pa Metličanu *o* za *u*: grízo, néso, páso, tépo, légo, mógo, réko⁵⁾, vmro (v = w) t. j. umrl, vzdigno ali zdigno (a ne dvigno), gôro (gorel), vido⁶⁾, sèdo (sedél), živo (= živél in živíl); môlo⁷⁾, vlôvo⁸⁾, govôro; šò (šel), nàšo, pršo (a ne pršù = prišel) itd. Tako izgovarjajo do ma-

¹⁾ Končni *u* stoji tu in v vseh naslednjih primerih (namesto angleškega *w*, ki se je rabil v lanskis spisih), tako da treba *-iu*, *-eu*, *-ou* in *au* izgovarjati kot dvoglasnike, a ne vsakega glasnika za-se.

²⁾ Ženska pa veli: »bèla« (izr. dvozložno bɛla). Isto tako mi je govorila i pokojna mati, Rosávníčanka, za mojih detinskih let, dočim so prave Metličanke uže ondaj izgovarjale *jedno-zložno*: »b'la« sem itd.

³⁾ Ogr.-slov. »vzéu« (Kuzmič: Mat. II. 14.)

⁴⁾ Gorenjski je »kup'vòu«, uprav »kɛp'vòu«. — Ogerski Slovenci izgovarjajo namesto »ou« s Srbo-hrvati vred »ao«: »zvao, prebivao, pokazao, tudi prišao« (= došao). Kuzm. Mat. I., 25; II., 23; III., 7; V., 17 ...

⁵⁾ Neka stara rodbenica moja je bila za moje mlade dôbe v vsi Metliki edina, ki je izgovarjala še »rékel«, (kakor hrvatski kajkavci ónkraj Kolpe).

⁶⁾ Tako (»vido« = videl) tudi ogersko-slovenski. (Kuzmič: Mat. IV., 18.)

⁷⁾ Tako gledé oblike tudi ogr.-slov. (Kuzm. Mat. VIII., 2.)

⁸⁾ Tako piše tudi Kuzmič: Mat. XIV, 3.

lega tudi drugi »ukavci« belokranjski. Semičar n. pr. pravi »pou« (kakor Metličan), ne pa »govôro«, nego »govúru« (kakor »Črni Kranjec«).

Po Črnomáljskem okraju, (kamor spada tudi Poljanska dolina), slišiš večinoma čist *l*, sosebno kraj Kolpe¹⁾; a baš v »Črnomlju (in po njegovem obližju), koder je slul še pred kakimi 50 leti povsod staroslovenski ali tako zvani poljski debeli (prečrtani) *l*, potihnil je ta *l* v zadnji dôbi do malega ter se izprevrgel v samoglasnik *u* (kakor Rusinom uže zdavna). Po gosp. Kupljena, beležnika Črnomáljskega, dopisu z dné 16. julija 1888 izgovarjajo uže »skoro« po vsem Črnomáljskem okraju: »delau, pisau, glodau, hodu« itd. — Ker veli g. Kupljen izrecno »skoro«, zato ne izpodbija njegovega čislanega dopisa drugo poročilo iz Črnomlja, da izgovarjajo ondi samo še stari ljudje *l*, s katerim se ponaša tudi velečastiti župnik Radovički gosp. Schweiger, ki se je v Črnomlju rodil pred 43 leti.

Kakor naši najbližji bratje Hrvatje (kajkovci) ónkraj Kolpe, tako izgovarjajo čist *l* na koncu opisovalnega deležnika tudi njihovi belokranjski sosede takraj Kolpe: v »Adlešičih in po vsi »Adlešički župniji, tako i na »Vinici in po vsi »Vinički okolici, v »Starem trgu²⁾ »pri Poljanah« in po vsi »Starotrški župniji, v katero spadajo tudi Poljanci ali Poljane (razven treh vasij, po imenu: Kralje, Vimolj in Čeplane³⁾, ki spadajo »cerkveno« pod Nemškološko župnijo). Tem trem vasém na jug stojé v »Poljanski dolini« naslednje vasi, ki spadajo vse v Starotrško župnijo, namreč: »Podgora [gorenja in dolenja]⁴⁾, »Zagozdac, »Jelenja vas, »Deskova vas, »Močile, »Kovača vas⁵⁾, »Dol, »Pre-

¹⁾ Griblje in Dragôše (gl. spredaj).

²⁾ Na Kozlerjevem »zemljovidu« leta 1864 čitaš na dotičnem mestu (pod Predgradom) samo »Terg« t. j. Trg, kakor se skrajšano res tudi govori.

³⁾ Ker se velí v mestniku: »v Čeplah«, premotilo je to menda Kozlerja i. dr., da so pisali: »Čeplje (f. pl.). Prim. Goričane, Svečane; v Goričah, v Svečah.

⁴⁾ Tudi »pri Gradu« pravijo ti vasi. Tujci jo zovejo »Poljane«, Kočevarji pa »Pölland«.

⁵⁾ Tako piše s Kozlerjem vred dušni pastir, ki živi med narodom, a ne Kovača vas.

lesje, * Kót, Sodevce, * Dečina in * Radence.¹⁾ — Poslednjih šest jih je najbolj na jugu, torej Kolpi najbližjih.

Ker se je, kakor smo opazili, čisti *l* ohranil soseben kraj Kolpe, zato bi človek sodil, da možuje isti *l* tudi še med Kostelci. Če temu ni tako, blagovoli nas preučiti kakšen vešč rodoljub.

Da se pri »izobraženih ljudeh« ne smeš prenačiti s sodbo, svedoči nam ta zgodbica. Tri znane mi gospode, štajerske

Slovence, ki so, razgovarjaje se slovenski med seboj in z menoj, izrekovali *l* na koncu glagolov zmérom čisto, vprašal sem lani, izrekuje li ljudstvo po njihovih krajih res »reke*l*« itd., kakor govoré oni; pa zanikali so vsi trije moje vprašanje s tem dodatkom, da pri njih izgovarja ljudstvo uprav »reka« (skrajšano za »reka*o*«, ogr.-slov. »erka*o*«) itd., nego njihovi tedanji učitelji, da so jih učili tako, da treba *l* v takih slučajih izgovarjati tako, kakor se piše v knjigi. — *Sapienti sat!*

¹⁾ Radenice čitaš v »V. O.«

Ali je umetnost sama sebi namen?

(Spisal Andrej Kalan.)

(Dalje.)

Qusta načela pa, ki veljajo o vzgojevanju, morajo biti veljavna v istem oziru tudi za estetiko. Navedli bomo za to resnico dva dokaza:

1. Kdor se pregreši zoper načela krščanske etike, tak umetnik ni izpolnil zahtev estetičnih, ker ni izvršil lepega dela. To misel nekoliko pojasnimo. — Kar je npravno slabo, gotovo in vselej je tudi samo ob sebi grdo. Ako prebiramo nerodne stavke, kakofonske zloge, metrično nepravilne verze, spodletele rime, ako poslušamo napačne glasove ali pogreške zoper ritem v muziki, ako nahajamo v epopejah in dramah nedosledno risane značaje, v slikarstvu podobe, ki so v nasprotju z anatomijo: vse to so v estetiki velike napake. Kajti estetika zahteva od svojih del, da imajo veliko estetično ceno; ta pa se manjša in izgublja, kolikor mnogoštevilnejše in večje so napake, katerih smo poprej omenili. Ako pa že tako neznatne pomanjkljivosti kazijo estetična dela, koliko bolj še le je umetnemu delu v škodo, kar je v pravem in posebnem pomenu grdo, nenpravno. Slabo namreč — tako uči modroslovje — je pokvara dobrega. Vsaka stvar je torej tem slabjša, tem grja, čim manj ima pglavitnih

dobrih lastnostij. Taka lastnost v razumnem bitju, v človeku, je pred vsem ta, da se njegova dela strinjajo z npravno postavo. Prosto delo človekovo torej nikdar ne more biti lepo, ako se ne strinja z etičnimi zakoni: ako torej govorimo o »slabem« človeku, ne mislimo slaboumnega ali telesno pohabljenega, ampak na npravno sprijenega človeka. — S tem je pobito načelo moderne estetike: Nenpravno samo na sebi v umetnosti ni nedovoljeno, ampak samo to, kar je neestetično; pobito je to načelo, ker nenravnost ne more biti nikdar in nikoli lepa, torej ne sme lepa umetnost zanjo delovati.

2. Umetnik, ki se ne méni v lepih umetnostih za etična načela, veže sam sebi roke, ker omejuje, manjša ali tudi popolno uničuje uspeh, sad in namen, kateri naj ima vsako umetniško delo. To razvidimo logično že iz prvega dokaza. Ker se namreč z nenravnostjo v umetniških delih manjša estetična cena umotvorova, zato daje tudi manj sadú, manj estetičnega užitka. Jasno nam to kaže Aristotel v svoji etiki: »Mera vseh rečij, mera, po kateri se merijo, cenijo vse reči, je krepost in pa krepostni človek, v kolikor je namreč kreposten. Pravi

užitek je torej le oni, ki ga priznava kreposten človek, in v resnici prijetno le to, kar dela veselje krepostnemu človeku.« Kaj pa, ali ostudni kipi, nenravni spisi ne mrzé npravnemu, krepostnemu človeku, ali to ne boli njegovega neomadežanega srca? Torej ne povzročujejo užitka, ampak stud in bolečino nenravna dela umetniška. Sevêda ljudem, ki so po napačni vzgoji na umu in srcu ranjeni, pač ugajajo nenravne stvari ali dela, iz katerih se učé, da je greh dovoljen, da je slabo — dobro, da je strast človeku naravna, torej dobra. Toda to ne omaja naše trditve, to jo le podpira. Užitek teh ljudij ni estetičen, ampak le vegetativen, rekli bi, živalsk. Svojo vest ob takem užitku le tolažijo, češ, saj ni tako hudo. Namen lepim umetnostim pa je, podajati estetičnega užitka; da bi bilo pa nenravno veselje pravi estetični užitek, tega si tudi moderna estetika kar naravnost ne upa trditi. To misel nam potrjuje Schiller, ki je pisal: »Nekateri ménijo, da posebno ustrezajo umetnostim, trdeč, da umetnosti nimajo frivolnega namena — razveseljevati, marveč, da imajo nraven namen, in očiten vpliv, ki ga imajo umetnosti na nravnost, potrjuje to trditev. Ne morejo si misliti, da bi ista umetnost, ki v taki vzvišeni meri pospešuje najvišji namen človekov (namreč nravnost), rodila h krati — čeravno samo slučajno — tudi veselje, ter služila takó nizkemu namenu, kakoršen je razveseljevanje. Toda to navidezno nasprotje bi se hitro poravnalo, ako bi imeli natančen nauk o razveseljevanju in popolno filozofijo umetnosti. Ta bi nam namreč pojasnila, da sloni prosto razveseljevanje, kakoršno povzročuje umetnost, popolnoma na nravnih pogojih, da torej človek pri tem deluje z vsemi svojimi nravnimi silami. To modroslovje bi nam dokazalo, da je táko razvedrilo doseči možno edino le z nravnimi sredstvi; umetnost torej, ako želi popolno doseči svoj pravi namen: razveseljevanje ali užitek, mora se držati nravnih zakonov. Pri ocenjevanju umetnosti je torej vsemogoče, je-li njen namen nraven, ali pa dosega svoj namen le z nravnimi sredstvi: zakaj v obeh slučajih treba je računati z nravnostjo, treba je delovati

v najtesnejšem soglasju z nravnim čustvom.«¹⁾ Žal, da slavni mož ni vselej tako delal, kakor je tukaj lepo pisal.

Upam torej, da so vsakemu dokazi jasni in veljavni, da vsak umetnik, ki se pregreši v svojih umotvorih zoper zakone krščanske etike, greši tudi zoper zakone estetične, ker s tem jemlje umotvorom njih estetično ceno in sevêda s tem tudi manjša estetični užitek, ki ga namerja vsako umetniško delo.

Ko sem odgovoril prvima dvema vprašanjema te razprave, ne bo težko odgovoriti tretjemu in poglavitnemu: Ali je umetnost sama sebi namen?

Nauk moderne estetike, da je umetnost sama sebi namen, nasprotuje naukom in prepričanju naših prednikov v davni preteklosti.

Kakih sto let je star ta nauk: kako pa je v poprejšnjih stoletjih mislil človeški duh o namenu umetnosti?

Kar se tiče najstarejših časov, mislili so sploh za Horacija, kakor trdi ta pesnik, da so starodavna ljudstva poe-

¹⁾ Man glaubt den Künsten einen grossen Dienst zu erweisen, indem man ihnen, statt des frivolen Zweckes, zu ergötzen, einen moralischen unterschleibt, und ihr so sehr in die Augen fallender Einfluss auf die Sittlichkeit muss diese Behauptung unterstützen. Man findet es widersprechend, dass dieselbe Kunst, die den höchsten Zweck der Menschheit in so hohem Grade befördert, nur beiläufig diese Wirkung leisten und einen so gemeinen Zweck, wie man sich das Vergnügen denkt, zu ihrem letzten Augenmerk haben sollte. — Aber diesen anscheinenden Widerspruch würde, wenn wir sie hätten, eine bündige Theorie des Vergnügens und eine vollständige Philosophie der Kunst sehr leicht zu heben im Stande sein. Aus dieser würde sich ergeben, dass ein freies Vergnügen, so wie die Kunst es hervorbringt, durchaus auf moralischen Bedingungen beruhe, dass die ganze sittliche Natur des Menschen dabei thätig sei. Aus ihr würde sich ferner ergeben, dass die Hervorbringung dieses Vergnügens ein Zweck sei, der schlechterdings nur durch moralische Mittel erreicht werden könne, dass also die Kunst, um das Vergnügen als ihren wahren Zweck vollkommen zu erreichen, durch die Moralität ihren Weg nehmen müsse. Für die Würdigung der Kunst ist es aber vollkommen einerlei, ob ihr Zweck ein moralischer sei, oder ob sie ihren Zweck nur durch moralische Mittel erreichen könne, denn in beiden Fällen hat sie es mit der Sittlichkeit zu thun und muss mit dem sittlichen Gefühl im engsten Einverständniss handeln. — Sch. W. Stuttg. 1877. IV. p. 517.

zijo in muziko čislala in častila kot nebeško moč, katero so bogovi pevcem vdihovali, da bi ž njo krotili divje in razbrzdane ljudi; namen lepih umetnostij, pravi Horacij, bil je od nekdanj, da gojé in utrjujejo versko življenje, da blažijo in nravno čistijo človeštvo.¹⁾ To-liko o najstarejših časih. Pa tudi pozneje je ostalo veljavno isto prepričanje, da naj umetnost pospešuje vero in nrvnost ter s tem množi blaginje človeštva. Resni Lykurg, ki je dal zakone Spartancem, poslal je s Krete, kamor je šel opazevat modre zakone Minosove, v Sparto pesnika in pevca Thales-a z imenom. Njega pesmi in glasovi so imeli, kakor pripoveduje Plutarch, to posebno prednost, da so vzbujali in vnemali poslušalce za red, pokorščino, edinost in skromnost. Pythagora in njegovi učenci so učili, da je glasba posebno dobro sredstvo, da duha očisti, oblaži (Κάθαρσις), da pomiri in oplemeni čustva, da, celó telesnemu zdravju je koristna, zato so jim bile najljubše mirne melodije.

Drugi namen umetnosti jim je bil, kakor poroča Porphyrij, gojiti vero. On pravi: »Gojiti treba to umetnost (petje), da ž njo bogove poveličujemo in jim hvalo pojemo.«

Timaj Lokriški, najstarejši grški prozaist (po Stolbergu) pravi: »Muzika, to je petje in pesništvo, in nje voditeljica filozofija imajo po naročilu bogov in zakonov namen, da gojé duševno življenje človekovo. Privajajo namreč in priganjajo poželjivost, da služi pameti, in jo večkrat v to tudi silijo: jezljive tolažijo, čutne nagone pomirjujejo, da se ne vznemirjajo, ako jim pamet ne dovoli, in da ne mirujejo, kadar jih pamet naganja k delu ali k uživanju.

Platon, katerega smo že omenjali pohvalno v tej razpravi, trdi, da se s pes-

ništvom in petjem goji in blaži srce; kdor se peča s to umetnostjo, tisti razvija v soglasju vse kreposti: zmeren je, pogumen, blag, delaven, velikodušen. Počutne strasti jemljó človeku nravno trdnost ali stanovitnost, omenjene kreposti mu jo vračajo. Zato imajo te umetnosti toliko ceno in zato se tako marljivo gojé.¹⁾ Bogovi nam niso naklonili glasbe, pravi dalje, da bi služila počutnemu veselju, ampak, da z njeno pomočjo spravimo v soglasje svoje nagone in svoja čustva, da se v naših dušah naseli ona zmernost in ona lepota, ktere tolikokrat pogrešamo.²⁾

Enako Aristotel, njegov učenec. Namen muziki, umetnosti je raznolik: vzgaja naj mladino, blaži in čisti naše duše ter nam donaša razvedrila in krepila.

V komediji Aristophanovi »Žabe« očita Ajschyl Evripidu, da njegova dela slabo vplivajo na nrvnost rojakov. On vpraša: Povej mi, zakaj pač častimo mi pesnika radi?

Evripid mora sam priznati:

Ker je spreten, da ljudstvo svari in boljša človeštvo.

Ajschyl se pohvali na to, kako je on po vzgledu blagih prejšnjih pesnikov deloval v tem duhu, Evripid pa da je iz dobrih in blagomislečih ljudij delal hudobne, ker je pobiral poulične, pohujšljive pravljice o Phajdri in Sthemboju in drugih junakih ter take umazanke vlačil na oder. Evripid se hoče izgovarjati, da je to vzel iz zgodovine, a Ajschyl na to pravi: Pa pesnik mora zlobo skrivati, ne pa je razkazovati, kajti,

Kar je otrokom
Učitelj, ki vadi jih v naukih, to velikim je pesnik,
Zato treba, da govorimo le, kar koristi in boljša.³⁾

¹⁾ Prim. Plat. de republ. 3. Steph. 401, B:

Ἄρ' οὖν τοῖς ποιηταῖς ἡμῖν μόνον ἐπιστατητέον καὶ προσαναγκαστέον τὴν τοῦ ἀγαθοῦ εἰκόνα ἡθους ἐμποιεῖν τοῖς ποιήμασιν, ἢ μὴ παρ' ἡμῖν ποιεῖν, ἢ καὶ τοῖς ἄλλοις δημιουργοῖς ἐπιστατητέον καὶ διακωλυτέον τὸ κακὸν καὶ ἀνόλαστον καὶ ἀνελεύθερον καὶ ἀσχημον μῆτε ἐν εἰκόσι ζώων μῆτε ἐν οἰκοδομήμασι μῆτε ἐν ἄλλῳ μηδὲν δημιουργουμένῳ ἐμποιεῖν . . . Πολὺ γὰρ ἂν, ἔφη, κάλλιστα οὕτω τραφεῖεν.

²⁾ Plat. Tim., Steph. p. 47. c. d.

³⁾ Prim. Aristoph. Ranae (Žabe), v. 1008—1011 — 21—56.

¹⁾ Ad Pis. v. 391. sq.

Silvestres homines sacer interpresque deorum
Caedibus et victu foedo deterruit Orpheus,
Dictus ob hoc lenire tigres rabidosque leones.
Dictus et Amphion, Thebanæ conditor urbis,
Saxa movere sono testudinis et prece blanda
Ducere, quo vellet. Fuit hæc sapientia quondam,
Publica privatis secernere, sacra profanis,
Concubitu prohibere vago, dare iura maritis,
Oppida moliri, leges incidere ligno.
Sic honor et nomen divinis vatibus atque
Carminibus venit.

Mlajši od teh, Lykurg, attiški govornik, pravi: Homer je bil našim očetom tako plemenit pesnik, da so določili, njegove pesmi in samo njegove naj se vsakih pet let pojejo pri »Panathenejah«. In po pravici, kajti postave, ker so kratke,

ne morejo poučevati, le določujejo, kaj se smé in ne smé; pesniki pa, ki posnemajoč kažejo človeško življenje, izbirajo najplemenitejša dela in sè svojo besedo in svojim opisom odločujoč vplivajo na srce človekovo. (Konec.)

Adolfo Veber-Tkalčević.

(Črtice. Sestavil Stj. Zagorac).

Genij hrvatskega naroda plače v globoki žalosti nad še svežim grobom enega izmed prvih svojih sinov, enega izmed največjih prosvetiteljev in dobrotnikov svojih. Ta tuga bratskega nam naroda hrvatskega je opravičena, ker je izguba, katero mora pretrpeti po ukrepu božje previdnosti, nenadomestljiva.

Adolfo Veber je bil mož, kakoršni se rodijo redko v enem stoletju; bil je učen in delaven, bogoljuben in udan z vso dušo domovini in svojemu narodu, — narodu, za katerega bi bil dal kri in življenje, katerega je ljubil nad vse in za katerega povzdigo in prosveto je mislil in delal do zadnjega trenutka svojega — hrvatski književnosti prerano odvzetega — življenja.

Že danes, ko še ni ozelenel grob umrlega učenjaka-duhovnika. dostojno oceniti velike zasluge njegove in pokazati, kaj je bil on hrvatski prosveti, to je nemogoče. Zgodovina narodne prosvete hrvatske mu bode prisodila brez obotavljanja in mu podelila dostojno mesto, mesto med prvimi in najzaslužnejšimi sinovi naroda. Dela so, ki bodo zanj govorila — dela Adolfa Veberja so stalne vrednosti, katerih ne bode mogla niti bodočnost zmanjšati. Malo je pisateljev, ki bi bili tako plodni, kakor je bil

Veber. Delal je malone na vsakem polju hrvatskega napredka in na vsakem je pustil neprecenljive plodove svoje učenosti. Veber je bil učen, kakor malo kdo.

Veber je dober leposlovec in modroslovec, znamenit jezikoslovec in učitelj, priden duhovnik - pridigar in češčen rodoljub. Zbog te mnogostranosti ni mogoče še sedaj vestno in popolnoma oceniti ga, marveč bodem samo važnejše in odličnejše momente iz njegovega življenja in delovanja nabral, da se vidi, kdo je bil Adolfo Veber, tembolj pa želim to storiti, ker se redko kdaj danes dobé taki možje, ki bi vse svoje življenje in vso svojo duševno sposobnost posvetili prosveti in občnemu napredku. Veber je deloval neumorno, točno, navdušeno. Z neumorno marljivostjo nabral si je Veber prebogatega znanja, a od narave je bil bistrega uma; ker je imel dober ukus, umel si je pridobiti v hrvatskem narodu glas izvrstnega kritika in nenavadno obdarovanega pisatelja.

Pri vsaki stvari je njegova beseda mnogo vplivala, a često tudi odločevala.

Adolfo Veber je bil mož redkih naravnih sposobnostij. Rojen na lepem obrežju hrvatskega sinjega morja, v blagem podnebjju toplega juga, pod jasnim nebom, s katerim se ponašajo Primorci in Italijani, bil je že od narave nadarjen

z nekim lahkim razumom in bistro razsodnostjo, s katero se je že v mladosti odlikoval med součenci. Prirojena mu lahkota in ognjevitost, s katero se mu je pretakala kri po žilah, povzročevala je, da je bil ognjen in navdušen za vse, kar je vzvišeno in plemenito, a kar ga je povzdigovalo nad druge, bilo je, da vsega tega ognja ni izgubil ni tedaj, ko se je od vseh strani vsipala nanj nevolja, ko mu je bilo trpeti za svoje prepričanje: v dneh grenkobe in tuge, v dneh izkušnje in trpljenja ostal je vedno zvest svojim načelom.

Veber je bil neustrašen borilec za pravico in resnico. Bil je priden duhovnik najvišjega Boga, kateremu je i z življenjem i deli verno služil in nikdar ni pozabil, kaj in kako mu je kot takemu delati. Ona večna načela, načela resnice in pravice, katera so povzdignena iz nižine priprostosti in enostavnosti do nebeške jasnosti, do katerih ne vodijo ljudske strasti, — širil je s prižnice neustrašeno in je vsajal svojemu narodu v srce vedoč, da je sreča, da je rešenje in blagostanje narodovo le tako dolgo zavarovano, dokler se spoštujejo svete in vzvišene resnice nebeškega učitelja. Pa ne samo v cerkvi, ne samo v zasebnem življenju, ne samo kot duhovnik in učitelj, temveč tudi kot pisatelj in učenjak v znanosti je vedno služil resnici in vzvišenim idealnim namenom.

Ljubezen za sveto vero in detinska ljubezen za domovino prepletata liki zlate niti vsa njegova dela. Prva mu je bila vera in iz nje je on zajemal ono jakost, ono stanovitnost, s katero je v vseh nezgodah, katere mu je bilo pretrpeti, obdržal čisto in neoskrunjeno ljubezen do domovine. Prava vera v Boga in čista, nesebična ljubezen do domovine lahko delata skoro čudeže, ako se družita v edinstveno zvezo. O tem imamo

tudi v zgodovini vzgledov. More-li biti prava ljubezen brez vere? — Nikakor ne! Vse one besede nekaterih rodoljubov, v katerih ni žive vere, niso nič drugega nego prazno zvonjenje brez vsake vrednosti, nič drugega nego prazna beseda brez pravega pomena, puhlo hvalisanje brez istinitih del.

Ljubezen do domovine, požrtvovalnost in rodoljubje more imeti temelj le v veri. Kdor pravi, da ljubi domovino, a ne spoštuje, ne brani vere, marveč jo prezira, naravnost laže. Odvzemi narodu vero, pa si ga oropal vsega, kar mu je za obstanek potrebno, oropal si ga nade v srečo in bodočnost njegovo, naredil si ga nesrečnega, napravil si, da je pripraven jutri pokončati ono, kar mu je bilo danes sveto in vzvišeno. Z zgodovino v roki mogli bi dokazati, da vsak narod kot narod dobiva plačilo ali kazen po previdnosti že na svetu. Napenjanje in skrb nekaterih rodoljubov za napredek naroda izvira često iz najgnjusnejše sebičnosti. Potrebno je tedaj tem bolj, da se duhovniki trudijo v narodu vzdržati čisto ljubezen do Boga in vere, in nikdar ne bode manjkalo rodoljubja in požrtvovalnosti, sreče in zadovoljnosti, ker bode Bog blagoslovil njihov trud. Posebno se pa kaže ta potreba dandanes, ko vlada med omikanimi stanovi racijonalizem in naturalizem, opirajoč se na napredek prirodnih nauk. Enako hoče tudi slovestvo, ki izhaja iz takih nazorov, škodovati veri in jo iztrgati iz srca narodovega, narod sam pa zapeljati in vreči v blodnje uma in srca.

Radi tega je naša žalost dvojna, ko je padel iz vrste odličnih borilcev za vzvišene namene neustrašen vojak, kakoršen je bil Adolfo Veber. Že ob zgodnji svoji mladosti je bil delaven kakor skromna bučelica, nabral je obilno blaga, katero je zapustil hvaležnemu potomstvu. Spo-

menik, ki si ga je postavil s svojimi deli, trdnější je od mramorja, stalnější od železa. Malo imamo pisateljev, ki bi umeli tako živo in zanimivo pisati, tako navdušeno govoriti, tako mirno in trezno soditi, a poleg tega tako obsežno in mnogostransko razširjati svoje delovanje, kakor Veber. Veber je posvetil celo svoje življenje hrvatski književnosti. Hrvatskega jezika je bil vešč, kakor malo-kdo, on ga je pričel prvi preiskovati, obdelovati, gladiti in lepšati.

On je prvi priredil hrvatska berila in slovnice kot bivši profesor. — In kak stilist (veščak v slogu) je bil Veber! Prijetno je čitati njegova dela. Slog mu je krasen in bujen — rekel bi eleganten, sem pa tje prav govornišk, misli lepe in izbrane, sem pa tje visoke in globokoumne — posebno v kritikah, studijah in modroslovnih razpravah. On je prvi pričel sestavljati umetne zakone za hrvatsko prozodijo — in zato ga imenujemo tudi očeta hrvatske metrike.

Na glasu je bil tudi kot pripovedovalec in potopisec, v kateri stroki je zapustil krasnih spomenikov: v tej stroki, katero je pričel on prvi gojiti, bil je pravi mojster. Učenje in bavljenje s staroklasično književnostjo mu je bila najljubša zabava. Njegovi prevodi rimskih klasikov (izdani od »Matice hrvatske«) so vzorni in še dolgo bodo ostali za vzor dobrih prevodov; ti prevodi so dovršeni v vsakem oziru. Moderno evropsko literaturo je poznal Veber jako dobro ter je presadil mnogo dobrih modernih cvetov na domači hrvatski vrt. In kako bi je ne bil poznal, ko je dobro znal devet modernih jezikov, od katerih je osem dovršeno govoril in pisal, in sicer te: hrvatski, slovenski, češki, poljski, nemški, laški, francoski in madjarski, a v španskem je

čital in iz njega prevajal. Nekatere prevode bomo pozneje omenili. Prevodi njegovi dokazujejo, da je dobro poznal slovstvo onega naroda, od koder je prevajal, ker je umel izbrati najizvrstnejše proizvode.

Po tem splošnem pregledu njegovega pomena ozrimo se na njegovo življenje.

Adolfo Veber se je rodil v hrvatskem primorju, v B a k r u 11. maja l. 1825. Roditelja sta mu bila katoliška in bogoljubna. Oče se je zval Josip Veber, doma iz Znojma na Moravskem, a mati Kristina, rojena pl. Marodjini, Italijanka. Dokončavši ljudsko šolo v rodni mestu, šel je na hrvatsko gimnazijo v Reko in potem, ko je dovršil ondi z izvrstnim uspehom šest razredov, odšel je po nagovarjanju zagrebskega vladike — tedaj še kanonika Ivana Kralja, v zagrebsko semenišče na licej, kjer je dokončal kot klerik 7. in 8. razred ali tako zvano filozofijo. Tega vrlega moža se je tudi pozneje z veliko hvaležnostjo spominjal in mu posvetil svoje prvo bogoslovno delo (Korizmene propovedi, 1875 v Zagrebu). Ker je bil odličen dijak, poslal ga je koncem osmega razreda po tedanjem običaju višji pastir v osrednje semenišče v Pešto, kjer je dovršil bogoslovje.

Duh hrvatski, ki je gorel v njegovih prsih od najzgodnejše mladosti pa skozi celo gimnazijo, vsplamtel in dvignil se je sedaj še bolj, in napolnjeval s ponosom prsi nadepolnega mladeniča-klerika. A že v zgodnji mladosti je bilo njegovo hrvatsko mišljenje, katero si je v šolah pridobil, zadelo ob mnoge zapreke, ker ga je z ene strani ovirala nemščina njegovega očeta, a z druge zopet ga vabila bujna italijanščina lastne matere in mnogih prebivalcev v primorju. Znal je oba ta jezika čisto dobro, a vendar se ni niti za las odtujil svojemu

rodu. Hrvatska beseda mu je bila vedno najljubša. Leta 1846 se vrne nadepolni mladenič v Zagreb, dokončavši bogoslovske študije, in tedanji vladika Haulik ga imenuje kancelista svoje stolice — katero službo je opravljal eno leto, ker je bil premlad, da bi bil posvečen. Posvetil ga je v duhovnika l. 1847 vladika Šrot.

Precej nastopno leto 1848 je bil nameščen kot vojaški duhovnik pri poljskem polku Koudelka. Tu se mu je ponudila prilika, da spozna bogate zakladnice poljske književnosti, in tu se prične res z veseljem pečati s poljsko književnostjo, iz katere je preložil marsikatero dragoceno delo na hrvatski jezik. A tega veselja ni užival dolgo, ker že l. septembra istega leta je bil poslan zaradi raznih neprilik, katere so mu bile napravljene, na Dubovac poleg Karlovca za kapelana.

Kakor se je bavil za časa svojega bivanja v Pešti mnogo s knjigo, tako se je udal sedaj kot kapelan popolnoma književnemu delovanju. Pisal je pripovedke, potopise, članke za razne liste in prevajal iz drugih književnostij. — Čez leto in dva meseca kapelanovanja posveti se — na poziv ravnatelja zagrebske gimnazije Gjura Novosela — učiteljski službi in postane že l. 1849 suplent na isti gimnaziji. Da bi mogel dostojno opravljati svojo službo, hotel je izpopolniti svoje znanje in odšel l. 1851 o veliki noči na Dunaj na vseučilišče, kjer je poslušal slovansko in latinsko filologijo in mimogredé tudi klasično zgodovino grško in rimsko. Marljiv in priden, kakor je bil, poleg tega vnet s celo dušo za svojo novo službo, dokonča kmalu svoje študije in napravi že l. 1852 predpisane izpite iz latinskega in hrvatskega jezika, ter postane v maju istega leta pravi učitelj na zagrebski gimnaziji.

Ni se še ogrel prav v novi službi, ko že nastopi huda poskušnja.

Nastopili so namreč žalostni dnevi Bachovega absolutizma in dunajskega germanizovanja. V tej kritični dōbi je bil ravnatelj zagrebske gimnazije neki Josip Premru, mož protiven vsemu, kar je hrvatsko, trudeč se odtujiti mladino jeziku in mišljenju hrvatskemu. O onih dneh bi se dalo mnogo žalostnega pripovedovati.

Nasproti temu hudemu in nevarnemu delovanju se podá srčno in vneto v boj goreči Hrvat Adolfo Veber, ne hoteč zatajiti svojega hrvatskega mišljenja navzlic vsem zaprekam, ki so se mu na pot postavile. S profesorjema Antonom Mažuraničem in Bradaško užigal je z navdušenostjo mlada hrvatska srca in vne-mal učence za hrvatski jezik, — pa tudi za klasično slovstvo, ker prav to ima bogate zaklade omike, zlasti pa uči ljubiti domovino in delati za njen razvoj, za njeno slavo. Celih sedem let je trajala ta borba za življenje hrvatskega jezika, v kateri dōbi je Veber mnogo žrtvoval na oltarju domovine in použil marsikako grenkobo, — dokler nena-doma — kakor čez noč — ne zmanjka leta 1860 Premruva iz Zagreba. — Hrvatska se prerodi in dobivši ustavno svobodo, prične prosto dihati.

Svoboda! Svoboda! odmevalo je iz tisoč grl, in narod hrvatski se je pričel v drugič vzbujati v novo življenje, pričel premagovati ono pogubno spanje, v katero so ga hoteli zazibati nekateri dunajski klečeplazci. Res pravo spanje je spal hrvatski narod po prvi probujeni ilirski dōbi, dokler ga ni vzdramilo solnce novega življenja.

Sedaj v tej najlepši dōbi, rekel bi, v mladostni dōbi našega naroda, popnè se na veliko radost vse mladine na ravnateljsko stolico njen ljubimec Adolfo

Veber. Že v tej dōbi je slovel Adolfo Veber kot izvrsten hrvatski književnik, kajti že so bila dosti dobro znana njegova književna dela, katera je bil izdal pod psevdonimom — Tkalčević. Temu imenu je ostal tudi nadalje zvest in je samo pod tem imenom dobro znan v hrvatskem slovstvu, ker malone vsa njegova dela nosijo to ime. — V tej dōbi probujenja hrvatske narodne zavesti ni mogel niti Veber mirovati, temveč navdušeno podá se na politično polje, na katerem je deloval v javnosti celih pet let kot narodni zastopnik na

saboru hrvatskem in to od l. 1861 do 1866, zastopajoč okraj čabarski. Delal je pa proti zedinjenju z Madjari, a za zedinjenje z Bečem pod istimi pogoji, pod katerimi je delal vladika Strossmayer za zvezo s Pešto. Nismo politiki in tudi ne ljubimo političnih nezrelih sodeb, vendar ne moremo si kaj, da ne bi v tem oziru izrazili svojega somišljenja z Veberjem. Iz te dōbe imamo več njegovih vnetih političnih govorov, katere je v zbornici govoril, — koji bodo izdani v »zbranih delih Adolfa Veberja.«

(Dalje.)

Zgodovina „Sbora duhovne mladeži zagrebačke“.

(Spisal — è.)

»Samo sloge duh jedini
Bude naša obća dika,
Angjeo mira medju sini
Jedne majke i jezika.«

Pavao Stooš.

»In necessariis unitas,
in dubiis libertas, in om-
nibus charitas.«

Sv. Avguštin.

 početku devetnajstega veka se je združilo mnogo učenih in preslavnih mož, kakor n. pr. Dobrovsky, Šafarik, I. Kollar in drugi, kateri so počeli buditi národe slovanske na složno delo, da se uprejo uničujoči sili največjih sovražnikov vsega slovanstva, Nemcev in Madjarov. Njih ideje se je poprijel tudi dr. Ljudevit Gaj, kateri je združil vse južne Slovane, zbirajoče se pod njegovo zastavo, kakor piščeta pod kokljo. Narod se je počel zavedati, utemeljila so se književna društva in čitalnice. In ko so zagledale beli svet »Ilirske novine« in »Danica ilirska«, razlegalo se je po vseh krajih ime ilirsko, prepevale se rodoljubne pesmi, povsod je donelo le eno geslo: »Sloga med brati!«

Tudi zidovje zagrebškega semenišča je predril glas Gajev. Srca mladeničev, posvetivših se duhovskemu stanu, počela so hitreje biti, duha jim je napolnila zavest, da so tudi oni sinovi silne matere Slave, kateri morajo odmeniti svoje slabe sile, kolikor jim bode dopuščalo delovanje v vinogradu Gospodovem. Med kleriki se je posebno odlikoval Jakob Petek, bogoslovec tretjega leta. Petek je imel v Pešti prijatelja, bogoslovca Štefana Mlinarića, kateri je osebno poznaval Šafarika in Kollarja. Dopisovaje si med seboj, zamislila sta veliko idejo, da bi se v zagrebškem semenišču utemeljilo književno društvo. O počitnicah l. 1836 sta se pogovorila še osebno o tej stvari, sestavila osnovo

društvu, katero je tako koristno delovalo ne samo na mlade klerike, kasneje duhovnike, nego na ves narod hrvatski, podavajoč mu obilo prekoristne in zabavne duševne hrane.

* * *

Okrepljeni z novimi močmi so se povrnil v jeseni l. 1836 kleriki v semenišče. Svojo osnovo je pokazal Petek semeniškim tovarišem, kateri so jo burno odobraval, a ob novem letu l. 1837. so utemeljili kleriki prvo hrvatsko književno društvo: »Društvo mladih rodoljuba«. Udje naj bi se dobro naučili materinskega jezika, predstavljali cerkvene pisatelje in govornike in pa učili se vsaj enega slovanskega jezika. V društvo je bil sprejet le oni, kateri je kak izvrsten spis iz tujega slovstva prevel, ali pa sam kaj izvirnega napisal. Glava društvu je bil predsednik, kateri je moral, razun drugih dolžnostij, predavati udom tudi domačo zgodovino in domači jezik po Babukićevi slovnici. Prvi predsednik društvu bil je Jakob Petek. Čeravno je semeniško vodstvo za društvo vedelo, vendar je bilo potreba še dovoljenja biskupovega. Zato so kleriki že prošnjo sestavili, katera bi bila gotovo tudi uslišana, da ni tedanji biskup Aleksander Alagović nenadoma umrl. Vendar čeravno je bilo društvo še tajno, ipak ga je l. 1838 pozneje preslavni slovenski vladika Martin Slomšek obiskal. Društvo je lepo napredovalo, urilo se v domačem in v tujih jezikih, knjižnica se je lepo množila (sam Kollár, tačas evang. pastor v Pešti, poslal je društvu mnogo knjig). In vendar bi bilo kmalu društvo skoro za vselej zaspalo. Dne 12. aprila je obiskal društvo dr. Lj. Gaj. Ta obisk ni bil dovoljen tedanjemu poglavarstvu. Ravno zaradi tega in pa zaradi nekih preprirov med samimi kleriki, ker je bilo med njimi žalibože tudi takih, kateri niso hoteli za društvo znati in katerim je bil ilirizem trn v peti, razpustilo in zabranilo je semeniško vodstvo to mlado društvo. To je bil društvu nevaren udarec. Knjižnico pa, katera se je med tem lepo pomnožila, shranili so mladi rodoljubi v nadi na boljše čase, v narodni čitalnici pri Vj. Babukiću, ker tudi knjiž-

nico jim je hotelo vodstvo vzeti in jo združiti s semeniško.

* * *

Tako je ovenela cvetka, katera je poglala med semeniškim zidovi. Malo je bilo nade, da bode še kedaj zelenela... In vendar ni usahnila. Kmalu se je očvrstila in poglala cvetje, to je pa širilo svoj blagotvorni duh po širokih poljanah hrvatske domovine...

»Društvo mladih rodoljuba« je povzdignil l. 1840 zopet Hinko Janušić, kateri mu je dal boljšo osnovo, katero je tudi vodstvo potrdilo. Predsednik društva se je zval sedaj »upravitelj«. Kleriki so počeli delovati s podvojenimi močmi, urili se neprestano v tujih jezikih, predstavljali znamenita znanstvena dela in povesti, a pisali in zlagali tudi izvirne povesti, pesmi in razprave. Prirejevali so tako zvane »deklamacije«, to je zabave obstoječe iz govorov (ne samo v hrvatskem, nego tudi v drugih slovanskih jezikih), petja (prepevali so primerne domače in druge rodoljubne pesmice) in muzike. Te zabave so na društvo izvrstno vplivale in zaspani duhovi so se na novo vzbudili. Knjižnica se je lepo pomnoževala in društvo je postalo že l. 1842 utemeljitelj »Matice ilirske«. Vendar je imelo društvo tudi sedaj mnogo britkih ur. Še zmerom je bilo nekaj klerikov, kateri so napenjali vse žile, da bi le uničili društvo. Med njimi so bili nekateri madjaronskega mišljenja, kateri so hoteli z nasprotovanjem uničiti društvo. Zapreke jim je stavilo tudi semeniško vodstvo, katero jim ni dalo sobe za knjižnico, zato so bili mladi rodoljubi leta 1843 prisiljeni svojo knjižnico drugikrat Vj. Babukiću poslati. Ker ni bilo društvo javno, izdalo je tajno l. 1844 v Belem gradu knjižico Bogoslava Šuleka, pod naslovom: »Što namjeravaju Iliri?« Ko je pa društvo dobilo od preslavnega škofa Haulika dovoljenje, da se sme v javnosti pokazati, izdalo je leta 1846 pod predsednikom Mihovилоm Markovićem, Kristof Šmidovo knjižico: »Genoveva« v 1000 iztisih. Ker se je pa v teden dnij čez 500 iztisov knjižice prodalo, izdali so bogoslovci ohrabreni po dobrem

uspehu, tudi drugo Šmidovo knjižico: »Košarica«. A l. 1847 so izdali knjigo »Milutin«. Tudi l. 1848 so pripravili že četrto knjigo za tisek, ali ko je nastopil oni burni čas, zapustilo je precēj veliko klerikov semenišče in odšlo v boj za brambo domovine, takó da jih je nazadnje od 114 samo 25 ostalo, katere so pa tudi razpustili.

To dôbo zval bi »zlatô dôbo« društva »mladih rodoljuba«, katero je pokazalo baš v tej dôbi največjo vstrajnost in železno delavnost. Razne nezgode so pretile društvu, vendar je ostalo in najlepše cvetlo v tej dôbi. Kar je posebno treba poudarjati: njegovo delovanje je vplivalo blagodejno na celo domovino, zlasti pa na duhovščino. Ta je namreč, kakor pri Slovencih, vedno pogostejše stopala v vrsto književnikov.

* * *

Komaj tretjina klerikov se je povrnila meseca listopada 1849 v semenišče. Mnogo jih je bilo odpuščenih, ker niso mogli ravnodušno gledati onih burnih dogodkov, ki so se takrat godili v njih domovini in zunaj nje. Čeravno so bile razmere za slovstveno delovanje zeló nepovoljne, vendar so mladi rodoljubi polagoma jeli delovati in so že l. 1850 izdali četrto knjigo: »Janješce«. Knjižica se je zeló počasi razprodajala, ker je cela Hrvatska po oni silni razburjenosti pala v neko duševno otrpnenost, katere se ni mogla kmalu iznebiti. Društvo je dovolj trpelo v tem težavnem stanju, največ zaradi notranje nesloge. A obdržalo se je vendar le in izdalo leta 1853 novo knjižico: »Golubčie i starac Goranin«. Leta 1854 si je omislilo sličice s hrvatskimi napisi, ker jih je priprosti narod zeló želel in potreboval.

Leta 1857 je pa ukazalo semeniško vodstvo društvu mladih rodoljubov, naj si ime premeni, in mu predloži sledeče naslove: »Čitaonica duhovne mladeži zagrebačke«, »Prevoditelji Šmidovih spisa« in »Sbor duhovne mladeži« izmed katerih si je društvo izbralo poslednji naslov in odslej zove se samo: »Sbor duhovne mladeži zagrebačke«.

Pod nekaterimi dobrimi predsedniki tako n. pr. pod Smetiškom, Berutom, Vrevcem itd. povzdignilo se je društvo kaj kmalu, posebno pa pod semeniškim ravnateljem slavnim Tomom Gajdekom. Odslej je izdajalo redno krasne knjižice, izmed katerih bodem tu le nekoliko navedel. L. 1855 je prvi-krat zagledal svet prevod Jaisovega molitvenika: »Isus, prijatelj malenih«. Gotovo niso mogli mladi rodoljubi svojemu narodu bolj koristiti, nego s tem, da so izdali ta prekrasni molitvenik. Hrvati so zelo potrebovali dobrih molitvenikov, ker oni nimajo, kakor mi Slovenci, uprav ogromnega števila molitvenikov. Lahko si mislimo, kako se je razveselil priprosti narod, ko je dobil v gladki hrvaščini pisano knjižico, katere si je želel že davno. Zato, ker se je ta knjižica tako hitro razprodala, izdali so bogoslovci l. 1856 že drugo pomnoženo izdanje v 1500 iztisih. Od sedaj so izdaval, če ne vsako leto, pa vsaj vsako drugo, Jaisov molitvenik, tako n. pr. l. 1858, l. 1860, l. 1862 v 3000 iztisih, l. 1865, l. 1867 v 6000 iztisih itd., l. 1886 so 17. natis Jaisa v 20.000 iztisih, a letošnjo pomlad so ga izdali v elegantni opravi in sê slikami polepšane v 50.000 iztisih. Ni-li društvo, katero toliko in tako koristnih ter potrebnih knjižic izdaje, res blagoslov za narod? . . .

In ne samó molitvenikov, tudi druge knjige so podajali »Sboraši« odslej vsako leto svojemu narodu. Kdo ne pozna prelepih in tako koristnih Šmidovih knjižic, katere so »Sboraši« vse izdali? Tako n. pr. so izdali l. 1856 knjižice: »Mladi pustinjač« in »Kriesnica«, l. 1858 »Genoveva« (II. izdanje), leta 1859 »Badnjak in pisanica« (v 3000 iztisih), l. 1861 »Blizanci« in »Triešnje«, l. 1862 »Otac Marko« in »Crkvica«, l. 1864 »Ružica Garička«, l. 1866 »Osveta je moja«, l. 1867 »Cvietnjak«, l. 1868 »Genoveva« (III. izdanje), l. 1869 »Božidar«, l. 1870 »Pustinjačka špilja« itd., l. 1878 prekrasno knjigo: »Ziće pape Pija IX« itd.

Od pobožno poučnih knjig izdali so »Sboraši« l. 1855 s pomočjo škofa Hau- lika in podravnatelja Rumplera: »Gru-

berovo katehezo«, l. 1857: »Mali Goffine«, l. 1861: »Kažiput« itd.

Leta 1869 je počelo društvo med seboj izdajati dijaški časopis: »Zvezda«, ki so ga tri leta sami izdajali in kateri ima obilo lepih, največ izvirnih razprav, povestij in pesmic.

Tudi knjižnica »Sborova« narasla je vsako leto za nekoliko knjig. Sedaj je knjižnica precëj velika in ima nekoliko prav redkih in znamenitih knjig.

Premnogo so koristili »mladi rodoljubi« sè svojimi knjižicami svojemu narodu. V oni dôbi, ko se je hrvatska književnost še-le razvijala in ko je bilo povsod veliko pomanjkanje dobrih, zabavnih knjig, takrat je bil »Sbor« edini studenec, iz katerega je izviralo mnogo zdravilne vode, katera je krepila ne samo priprosti narod in mladino, nego tudi izobraženejše Hrvate. — »Lehko vam je sedaj« — rekel mi je neki hrvatski duhovnik, ko sva se o »Sboru« razgovarjala, — »leško vam je sedaj. Imate Matico, društvo svetega Jeronima, Vienac in toliko drugih knjig za vsaki stan in za vsako dôbo. Ali pred kakimi petindvajsetimi leti bile so nam Sborove knjige vse, edino vrelo duševne

zabave. Po desetkrat, po dvajsetkrat sem prečital eno, a kako veselje napravili so nam Sborasi, če so izdali kako novo knjižico! Trgali smo se zanjo.«

Ni torej čudo, da je, ko je »Sbor duhovne mladeži zagrebačke« slavil svojo petdesetletnico dné 14. junija 1887, da je — pravim — skoro cela Hrvatska sodelovala pri tej svečanosti. A vseh želje so se združile v eno mer, namreč, da bi prvo hrvatsko knjiž. društvo »Sbor duhovne mladeži zagrebačke« še dolgo cvetlo in še nadalje širilo med svojim narodom prekrasne knjižice, a ž njimi gladilo pot do prave krščanske omike.

Slovenecem pa, zlasti duhovski mladeži, bodi to v opomin in vspodbudo, da deluje navdušeno in vstrajno za svojo izobrazbo in se pripravlja za izobraževanje dragega nam naroda, a v čistem katoliškem duhu. Hrvatska duhovska mladež more ji skoro biti v vzgled. Ako se tudi le polagoma vrši delovanje in napredovanje, a v mnogo letih se nakopičijo tudi mali uspehi v veliko, pomenljivo vsoto. V resnih časih treba resnega dela. Pa upajmo, ker »zora puca, bit' će dana«.

Slovstvo.

SLOVENSKO SLOVSTVO.

(Spisal dr. Fr. L.)

„Slovnica italijanskega jezika.“ Spisal Jožet Križman, c. k. gimn. profesor v Pazinu. — Založila in na svetlo dala »Matica Slovenska«. V Ljubljani. Natisnoli J. Blaznikovi nasledniki. 1889. 8.º Str. X, 282.

Ne dvomim kar nič, da bode ta knjiga med občinstvom našla več zanimanja, več čitateljev, ali recimo, hvaležnih učencev, več prijateljev, nego marsikaka druga knjiga slovenska. Upam pa tudi, da bode donášala čitateljem mnogo koristi, — saj korist, praktična uporaba, to je glavno, kar se mora naglašati pri knjigi take vrste. Morebiti jo bodo vendar nekateri celó pisano gledali, češ, »italijanščina in torej tudi italijanska slovnica je nevarna našemu jeziku, našemu narodu. Saj Slovenec le prerad sprejema tuj jezik in se izgubi za svoj narod. Saj moramo celó delovati proti italijančenju, čemu torej slovnica?« No, dasi nismo brez takih na-

rodnih prenapetnežev, ki ne umevajo, za kaj se borimo v narodnostnem boju, dasi torej ne bode brez takih ugovorov, upajmo, da se bodo potolazili tudi ti, ako bodo hoteli ločiti Italijane in italijanščino: prvi so nam nevarni in sovražni, jezik sam ne more škoditi, ako ga kdo ne obrača za nalašč v škodo svojo in drugih. In da ne bode Slovenec, priučivši se laškega jezika, obračal tega v kvar sebi in drugim, v to najbolj pripomore slovnica italijanska v slovenskem jeziku. »Slovensko-italijanska slovnica bode gotovo marsikateremu dobro došel pripomoček, da se nauči blagoglasne italijanščine na podlagi materinega jezika«, pravi pisatelj v »Predgovoru«. Na to korist, morebiti tudi potrebo, da imamo za učenje tujih jezikov slovnice v slovenskem jeziku, oziral se je pač največ odbor »Mat. Slov.«, ko je že leta 1867 sklenil, da izdá laško slovnico za bolj poučene Slovence. Trebalo je res 22 let, da se je izvršil ta sklep, pa na to se nam ni treba ozirati.

»Dijakom in sploh v materinščini vže slovnico poučenim Slovincem, kateri želé čitati

italijanske knjige, ali občevati z Lahi v njihovem jeziku, namenjena je pričujoča slovnica. Zato sem jo osnoval po vzgledu drugih takih slovnice ter razdelil v dva dela: v teoretično-praktični in v praktični del. (Predg.) — I. del: »Pravila, vzgledje in vaje« govori o pismu in glasoslovju in o besednih plemenih: o členu, samostavniku, pridevniku, številniku, zaimku, glagolu, prislovu, predlogu, vezniku in medmetu. II. del je namenjen vaji in ima razne pogovore, pregovore in pa kaj dobro sestavljeno berilo s kratkimi odlomki iz najboljših spisov, katerim je pridejano kratko poročilo o dotičnem pisatelju in njega ocena. Da je knjiga namenjena v prvi vrsti zasebnemu učenju, kaže nam str. 191—209, »Prevod slovensko-italijanskih vaj«, ob katerem si učenec lahko sam popravlja svoje naloge. — Po tem načinu je sestavljena večina italijanskih slovnice; ni pa s tem rečeno, da bi ne mogla biti tudi drugače, kakor so n. pr. naše slovnice slovenskega jezika. Dala bi se tudi razdeliti v: I. glasoslovje (teorica dei suoni), II. pregiboslovje (teorica delle flessioni), III. besedotvoritev (formazione delle parole) in IV. skladnja (sintassi). A pisatelj ni imel toliko znanstvenega namena, nego da bi lahko in hitro uvel čitatelja (učenca) v govorjenje in rabo jezika.

Gledé posamnosti je opomniti, da se je gosp. pisatelj oklenil vseskozi najnavadnejših ali najboljših oblik in podal določna pravila. Zeló važna je izgovarjava in v taki knjigi za samouke mora biti dovolj opisana. Tu bi želeli n. pr., da bi bil gosp. pisatelj natančneje povedal, kako naj se izgovarjata *c* in *g* pred *e* in *i*, kajti v istini ni laška izgovarjava ista, kakor naših *č* in *dž*, marveč je ožja, kakor hrvatski *é* in *dj*, ali slovenski *tj* (n. pr. tje = *ce*) na nekaterih krajih. Kaj dobro je, da so naglasi (accenti) natančno zaznamovani; sicer je tudi izgovarjava na mnogih mestih označena v oklepaju. Vzglede za vajo so za rabo izbrani. Pregledi posameznih oblik lajšajo zeló učenje. Slovenska pisava je nekoliko (le malo) nedosledna, čemur se skoro ni možno ogniti.

Kolikor sem mogel razvideti iz čitanja in pregledovanja, rečem lahko, da zadostuje Križmanova slovnica zahtevam praktične slovnice. Rabili jo bodo lahko Slovenci, ki imajo vsaj srednjo omiko, vsaj glavno, splošno slovnično znanje. Zato je prav storil odbor, da jo je izdal, in »Matica« si je pridobila novih zaslug, kajti cena 1 gold. za mehko vezano, pa trdno sešito lično knjigo je res nizka. Pri drugih narodih imajo enake knjige drugačno ceno. A »Matica« ne išče dobička, pač pa hoče kot mati vsestransko skrbeti za Slovence. Omenjam še, da ta knjiga ni »družbena«, ampak le založna knjiga. Torej jo morajo tudi udje Matičarji kupiti, ako jo hočejo imeti.

»Pravljice in pripovedke za mladino.« Zbral Dominicus. V Ljubljani. Založil in prodaja Janez Giontini. 1889. Mali 8°. Str. 141. Cena 36 kr. — Ta knjižica podaja 26 pravlji in pripovedek, ki so nabrane največ po raznih listih in knjigah: v Glasniku, Zori, Dunajskem in Ljubljanskem Zvonu, v Vrteu, Kresu, v Slov. Gospodarju, v Nanosu, par jih je menda tu v prvič natis-

nenih. Lahko rečemo, da so po listih nabrane pravljice gledé vsebine in oblike res dobre, to se pravi, zanimive in kratkočasne. »Pripovedka o fantu, ki je z mačkami oral«, morala bi pač biti bolj opiljena in res prirejena za natis. To je delo in naloga zbirateljeva. Izvirnik pové sevéda tako, kakor govori med seboj narod. Skrbeti treba tudi, da se iz kake druge zbirke česa ne privzame; »o neustrašljivem dečku« smo čitali, kolikor se spominjam, v Markičevi mali zbirki. Tu pa tam so se vrinile tudi nekatere nedostatnosti. Na str. 135 je v sredi med »grdih besedi« in »To izgovorivši« odstavek izpuščen. Sevéda je tako tudi v viru zbirateljevem: »Glasniku« (1864, str. 241 in 341), kjer je stavec prezrl odstavek; a zbiratelj naj bi ga bil dopolnil. Prav v isti povesti se čudno bere na str. 135 opazka: V Rusovskem je posadnik, in kjer v tej povesti stoji starešina, naj se blagovoljno bere »posadnik«. Zakaj pa ni zbiratelj tega premenil, ako je hotel, naj čitamo »posadnik« mesto »starešina«? Čemu bi drugače čitali, nego je tiskano? Sicer še opomnim, da so snovi še dovolj primerne in otroškega duha, tudi v nravnem oziru dostojne. Zato bode imela mladina ž njimi nedolžno veselje, toliko bolj, ker ima knjižica na prvi zunanji strani lično barvano sliko.

Naslednje knjige imajo enako obliko in so iz iste založbe:

»Učenke v petih delih sveta.« Spisala Elizabeta Berthet, prevél A. Sušnik. III. zvezek. V Ljubljani. 1889. Str. 91. Cena 24 kr. — Vsebina: 1. »Izanami, mala Japonka« — pripoveduje o japonskem življenju, učenju in o begu svojega francoskega učitelja. 2. »Ivana, mala Mehikanka« — pripoveduje o svojem vzgojevanju v samostanu, svojem prijateljstvu do deklice Rozite, ki se vsled njene solze in njenega poljuba vzbudi iz hude omedlevice. 3. »Ema, deklica s Havajskih otokov« — prijetna slika havajskega življenja in poučevanja. Pripovedovanje je vseskozi živo, opisovanje se opira na mične dogodke. Pisava pisateljice je pač za naš okus nekoliko nenavadna, zato je tudi prevod precéj težak, ker je preveč natančen. Prelagatelju polagamo nujno na srce, naj prevaja prosteje, naj napravi lahko umljivo berilo za našo deco. Kar in kakor je v francoščini dobro, to in tako pa ni tudi za Slovenca. Navzlic temu pa se bode marsikdo prijetno zabaval z živahnimi spisi in mičnimi dogodki.

»Izdajalca domovine.« Povest. Spisal Vaclav Kredba. Poslovenil in za slovensko ljudstvo priredil H. Podkrajšek. V Ljubljani. 1889. Str. 80. Cena 20 kr. — Zanimiva je pač ta povest vseskozi, to se jej res mora priznati. »Ivan Čelešnik, čevljar v Dolji«, je bil poprej pri vojakih, pri »militêr«, kakor pravi sam, in tu se je naučil nekoliko nemščine. Vsled tega se je pa tako zatelehal vanjo, da se mu je blažena nemščina zdela edino zveličalna. Zato je dal svojega sinka Pepeta v nemške šole v C. na Koroško. Dečko se je navzel polagoma slabega duha nemških svojih součencev, pokvaril se popolnoma, zaničeval svojo dobro mater, ki se je borila z neumnostjo svojega moža, obesil šolo na kol, bil pisar, a poleg tega strasten popisovalec v nemške liste. Odpuščen iz svoje pi-

sarske službice, postal je laški vohun in izdajalec domovine v vojski med Avstrijci in Lahi l. 1866 in kot tak zgrabljen je s svojim zapeljivcem in sokrivnikom vred prejel zaslužen plačilo — smrt s svincem. Njegov oče pa je znorel. — Čudno, a vendar mogoče! Ker je malih dogodkov dovolj v povesti, ker so pogovori živahni in pisava krepka, ker nam kaže povest pekočo rano na telesu slovenstva, zato smemo obetati knjižici uspeha in mnogo čitateljev. Po češkem izvirniku je kaj dobro prirejena za naše razmere. Le slovenski stavek je tu pa tam neokreten.

„**Doma in na tujem.**“ Povest iz preteklega stoletja. Spisal * * *. V Ljubljani. 1889. Str. 58. Cena 20 kr. — Tudi ta povest je polna dogodkov, tu pa tam se morebiti še prehitro in nepričakovano kaj zgodi, a naposled se vendar vse srečno izide Ivan, sin bogatega Planinška, in Sebenikov Ciril morata konec preteklega stoletja v vojsko na Laško proti zmagovitim Francozom. Zlasti Ivan gre težko, ker pusti doma ljubljeno, a od očeta ne še sprejeto nevesto — Anico. Razne nesreče prebijeta na Laškem in v Švici. A v Švici reši Ivana vrli Gireaud, s katerim se vrnete v domači kraj Ivanov — Kamnik. Ciril je bil pa stopil pri bogatem kupcu v službo, ki je bil ž njim zelo zadovoljen. Doma je dobil Ivan nevesto Anico za ženo, Ciril pa na tujem hčer svojega gospodarja in ž njo vso njegovo trgovino. — Povest je, kakor sem rekel, z dogodki natlačena, tu pa tam ni prave motivacije, a podaja dokaj lepih prizorov. Pisana je le za odrasle.

„**Kara Petrovič, osvoboditelj Srbije.**“ Zgodovinska povest. Iz nemškega preložil Ivan Urbanec †. V Ljubljani. 1889. Str. 68. Cena 20 kr. — Zanimiva zgodovina »Crnega Jurija« je tu v obliki povesti popisana — sicer zanimivo, a vendar dokaj v tujem duhu ali po nenavadnem načinu. Čita se prijetno, tu pa tam je pisava nekoliko trda, govor diši včasih malo po nemščini, slovnica dokaj pravilna, a ne brez izjem. — Ob koncu je kratek obris srbske ustaje in najnovejše srbske zgodovine. Tako more čitatelj primerjati povest z istinitimi dogodjaji.

Koncem petero navedenih malih knjig dostavljam rad, da so v nravnem oziru neizpodtikljive ter so razun »Doma in na tujem« tudi za mlajše čitatelje primerne.

Gospodu založniku, ki za našo književnost res rad kaj stori, priporočamo dobrohotno, naj tako vpliva na svoje pisatelje, da bodo podajali Slovincem ali proizvode, ali pa take prevode, kateri imajo res kaj pomena v slovstvu. Ako smo obsojeni, da imamo malo slovstva, imejmo pa dobro!

HRVATSKO SLOVSTVO.

(Piše —è.)

(Dalje.)

Knjige „Matice hrvatske“ za leto 1889.

Znani pripovedovalec Jos. Eug. Tomić je zopet napisal novo pripovedko: „**Emin-Agina Ljuba**“. (Zab. knjiž. šte. 110—111). 8°. Str. 196. Cena 50 kr. — Povest je zgodovinska, dejanje se vrši v l. 1716 (po Varadinski bitki) na hrv.

bosenski meji, doli v Slavoniji. Junakinja povesti je Anica, hči vojvode Caldara, zares nenavadno dekletce, katero ima svoje posebnosti. Nekoč se vozi zjutraj po Savi, kjer jo ulovi nekoliko bosenskih hajdukov, hlapcev Emin-age, kapetana vakufskega, kateri jo osvobodi surovih hlapcev in pusti domov. Dekletcu se je pa tedaj mili obraz mladega Turka takó v dušo vtisnil, da ga ni moglo več pozabiti. Zaprošil jo je že Ivo Miljević, barjaktar, kateri je stanoval pri njenem očetu, svojem kumu, naj mu dá svoje srce in svojo roko. A dala mu je le malo nade. Neki dan udarijo naši v Bosno; Turki jih sicer zapodé nazaj, vendar rani in ujame junaški Ivo Miljević njih glavnega junaka Emin-ago. Ranjen leži Emin-aga nekoliko časa v hiši Aničinega očeta, ona mu pa streže najskrbnejše, kakor bratu, a pri tem — sevéda — se ljubezen med njima še bolj utrdi. Brat in pa žena Emin-agina prideta čez nekoliko časa po ranjenca, da ga odkupita, vendar Ivo Miljević jima ga prepusti prostovoljno in brez odkupnine. Ali Anica in pa Emin-aga sta se dogovorila, da se snideta pozneje na drugi strani Save. To tudi storita. Vendar že prvikrat ja zasledi Ivo Miljević, tedaj že Aničin zaročnik. Anica pobegne od straha in od sramote pred svojim zaročnikom z Emin-ago in postane njegova žena. Toda Emin-aga — Turek — ima že drugo, pravo ženo Fatimo. Tej je pa takó zamrzelo ravnanje njenega toliko ljubljenega moža, da se je ločila od Emin-age, preoblekla se za svojega brata in pozvala Emin-ago na »mejdan junački« (dvoboj). Emin-aga zadene v dvoboju svojo bivšo ženo, ker ta iz osvete še kroglice ni dejala v svojo puško, a ko spozna svoje grdo delo, postane zlovoljen, tih in zamrzel tudi na Anico — Ajko —, katera se zaradi tega sama konča v Vrbasu.

Dosti nenavadna povest! Pripovedovanje je jako zanimivo, posebno je pa dobro očrtana Anica in pa borba med dobrim in zlom v njeni duši. Pisana je pa povest največ za bosenske Hrvate mahomedance, da se tudi njim omili hrv. knjiga. Tomić se jim je že poprej prikupil s svojim »Zmajem iz Bosne«, a zdaj jim je pa zopet podal pripovedko iz njihovega življenja.¹⁾

Ksaver Šandor Gjalski je obdaril Hrvate zopet z novo zbirko manjših povestij, katero je krstil z imenom: „**Biedne priče**.“ (Zab. knjiž. šte. 112—114.) 8°. Str. 143. Cena 75 kr. — Ne bodem govoril o izvenrednem talentu Gjalskega, kateremu se tudi tuji narodi čudijo, le to naj povém, da so te pripovedke zopet nov dokaz njegovega talenta, a odlikujejo se takó sè svojo lepoto, da jih uvrstimo lahko med najboljša njegova dela. Vseh skupaj je sedem, nekatere izmed njih so že tiskane, druge so pa nove. Naslov jim je »Biedne priče«, ker opisujejo ljudi, kateri so, ne po svoji krivnji, skoraj celo svoje

¹⁾ Prav iz tega se umeva in tudi deloma opravičuje, da je gibanje strastij jako živo, za naše čustvo morebiti preveč živo narisano. Za vsa dejanja je en glavni motiv: strast. »Strast je strast. I najjači i najhladniji nije, kadar da joj odoli, kad bi trebalo.« (Str. 151.) Vemo, da je to le v nekem zmislju res. Sploh se pa vidi v celi povesti tudi nravni moment in namen, namreč, da bi se jasno videle grozne posledice strastij. Kdor se njim prepusča, tega gotovo pogubé in še druge ž njim. Uredn.

življenje nesrečno živeli in umrli. Nekoliko njih je tudi političnega značaja, v katerih šiba pisatelj nesrečne hrvatske politične razmere. Marsikak čitatelj, prebirajoč te pripovedke, misli si bode, da pisatelj preveč črno gleda in riše; vendar ni takó: najdeš res, posebno doli na Hrvatskem dokaj ljudi, kateri zaradi svojega značaja, ali pa zaradi kakega drugega odnošaja trpé celo svoje življenje; baš nekoliko takih je opisalo večje peró pisateljevo. Dušo ti pretresajo take slike! Pripovedke so pa tudi pisane takó lepó in idealno, da skoraj ne véš, katera izmed njih je lepša. O namenu in o duhu teh črtic piše gospod pisatelj v predgovoru: »Biedne su i nevoljne (namreč te priče). Ne pričaju o velikim i sijajnim ljudima, spominju tek pogažene i poništene sirotane. I ja ne znam, da li estetika u dalekoj svojoj mudrosti dozvoljava, da se novela bavi tiem kukavnim otrcanim svetom, al' jedno znadem: — Često me je naime u sjećanju na moje biednike i na biednike svega svijeta zateklo večernje zvono iz božije crkve. Svaki put mi je onda bilo, kô da slušam neke titraje vječne sveobće ljubavi i kao da ćutim blizinu Onoga, koji je pastorčad zemaljske sudbe iz nadčovječna smilovanja znao utješiti svojom divnom izrekom: „Blaženi oni, koji su ovdje progonjeni . . .“ I moga očaja nestane: u srce bi mi uljezla silna daleka sućut za svu biedu i po Njegovu primjeru ja osjećah pravo duboko smilovanje sa celom nedoglednom množinom, koja se broji k plienu nesreće. A u taki trenutak iz svega osjećah, kako mi ovo smilovanje — ova sućut dušu uzdiže!

Ako tek jednoga čitaoca nadjem, koji će u sliedu ovieh priča slično osjetiti, onda niesam uzalud pisao.«

Nekakšen most od zabavnih do poučnih knjig, katere je letos izdala »Matica hrvatska«, so: Nikola Tommaseove: „Iskrice.“ Četvrto izdanje. Uvod napisao Ivan Milčetić. — 12°. Str. LXXVIII + 80. Cena 80 kr. — Krasno izdanje te knjižice te mora iznenaditi, kaj pa še le njena vsebina! Knjižica ima životopis in pa oceno Tommaseovih del, takih ocen je malo v hrvatskem slovstvu, a napisal jo je prav nepriistransko prof. I. Milčetić. Popreje nego o samih iskricah kaj izpregovorim, ménim, da bode umestno, da kratko napomenem tudi životopis Tommaseov. Nikola Tommaseo (Tomažić?) se je porodil v dalmatinskem mestu Šibeniku od dosti siromašnih roditeljev dné 9. listopada l. 1802. Prve nauke je dovršil v spletskem semenišču, od tukaj je pa odšel v Padovo, kjer je leta 1822. postal doktor prava. Potem je bival po raznih italijanskih mestih, med drugimi tudi v Benetkah, kjer je bil l. 1848 pri ustaji člen tedanje vlade in pa minister bogočastja in pa pouka, a od leta 1859 pa do svoje smrti l. maja leta 1874 je živel vedno v Florenciji. Tommaseo je bil izvenredno darovit in ploden pisatelj in je napisal več del, katera bodo imela vedno svojo in to veliko vrednost (n. pr. Dizionario Estetico itd.), dasi tudi je bil skoraj polovico svojega življenja malo ne popolnoma slep.

On je bil blag in plemenit značaj in večna škoda za Slovane, da je takó malo pisal v

hrvatskem jeziku. Sevéda so ga nekateri zaradi tega obsojevali, a on siromak tudi ni bil vsemu temu kriv, ker je živel v takih okoliščinah. Skoraj vse svoje življenje sprovedel je daleč od svoje domovine, ni imel človeka, s katerim bi se mogel v svojem jeziku kaj porazgovoriti, a dela svoja je moral zaradi sleposti drugim narekovati. Ali ni pozabil tudi svoje prave domovine, ljubil jo je in prisrčno ljubil vse svoje življenje, a če je katerikrat kaj pisal, kar je bilo morda v škodo Hrvatom, ni storil tega sè slabim namenom, ampak ker ni vedel. Ali on je tudi dokazal, da je ljubil svoj narod, ker mu je podaril prelep dar, zlato knjižico, katera slóve: »Iskrice«, katere je napisal že leta 1841, in katere so zagledale beli svet prvokrat v Zagrebu leta 1844. »Iskrice« so res iskrice plemenitosti in ljubezni, katere se ti porajajo v srcu, ko čitaš Tommaseove »Iskrice«; to so aforizmi — kratki izreki, kakoršnih bi zamán iskal v hrvatski književnosti. »Iskrice« — kakor pravi profesor Milčetić — »obilujejo lepimi sentencijami in modrimi izreki, a v njih veje duh moralno-krščanski, človekoljubni in rodoljubni. One nas spominjajo po svojem slogu na sv. pismo, katero je pisatelj globoko proučil.«

»Iskrice« je vseh skupaj 33, v vsaki je glavna misel, katera se potem završuje s kakim modrim izrekom ali kako gnomu, vsaka prikazuje svetlobo in temo, a ob koncu ima nauk. Jezik v »Iskricah« ni baš najboljši, ker je bil Tommaseo tako daleč od svoje domovine, vendar se dosti prijetno bere. Hrvati so pač lahko hvaležni svoji »Matici«, ker jim je podala v prekrasni izdaji še bolj krasno delce velikana, kateri se je proslavil v tujini, a vendar ni nikdar svojega naroda povse pozabil: zapustil mu je sicer malo knjižico, vendar knjižico, v kateri je nabran na srebrni niti biser pri biseru, iz katere se utrinja iskrica za iskrico. Za vzgled náte »Iskrice« XXII.: »Jezik je duh čovjeka, duh naroda. Gdje je jezik smiješan, ondje su smiješate i duše; gdje dva jezika gospode, ondje jednoduše ne može da bude. Ovo dvojstvo pokazuje dva različita naroda, strana jedan drugome; pokazuje stari rat oli novi, sakriveni oli vidivi. Ne može kapa ni da trpi, ni da zbaci klobuk; ne zna zapovijedati jošter ni slušati. Gdje jedinosti nije, nije ni kreposti. Tko ne zna da ljubi, ne zna ni da iskrenu istinu reče. Medju našim žalostima ima jošter nešto dobra, ima dike i razuma i ljubavi; kao u golim planinama medju stijena otvori se na jedan put nenadana dolinica zelena, gdje vjetar ne šteti i sunce ne gori. Ali mnogo ima drače, koja razdire noge i ruke; suha nam je zemlja, vjetar svuda duše, stabla izguli, cvijeće iščupa.

Nijesmo mi, vrsta učenihi, s narodom svojim niti dobro sastavljeni, niti dobro razlučeni; s njime se miješamo, ne da mu dademo štogod od svojeg plemstva, ili da mu štogod od njegove prostote ukrademo. Mi se s narodom miješamo, da budemo i mi i on tužniji i gori. Nije ovi duh duh milostive ljubavi, koji nas k njemu priteže, nego živinska želja nemila; kao kužnik, koji traži, koga će otrovati.

Koji će, Bože, biti svršetak tolikih grijeha brez slatkosti, tolikih tuga brez hvale? Koja

če biti u budućnosti sudbina naša? Koja će krv predobiti, latinska oli slavenska? Oli druge još narode čekaš u udaljenim vjekovima. Dalmacijo moja! Malena si medju jugoslavenskim sestrama svojim; ali neki mi glas svedjer govori, da ti ne ćeš biti manja ni ružnija, nego da će se pjesme tvoje na daleko čuti i upokojit će u grobu sinove tvoje, koji su umrli ufajući se u tebe, i plačuci ne svoje nesreće, nego bratinske.»

Že pred dvema letoma so vzbudile občno pozornost dr. I. Brozove: „**Crtice iz hrvatske književnosti**“, katerih prvi zvezek ali uvod nam je tedaj »Matica« podala. Zdaj je izšel drugi zvezek tega dela, (8°. Str. 196. Cena 1 gld. 20 kr.) v katerem se nahajajo spisi o cerkveni književnosti. Pisatelj je porazdelil knjigo v tri dele: v prvem nam pripoveduje o prvih prosvetiteljih slovanskih, o Cirilu in Metodu, v drugem o glagoljski, a v tretjem o bogomilski književnosti. Ta zvezek bi morda le malokoga zanimal, da ga ni spisalo spretno pero Brozovo; čitajoč ta zvezek skoro ne opaziš, da imaš pred seboj strogo znanstveno knjigo; vsebina je jako ugodno razdeljena in povsod navedenih tudi nekaj primerov, posebno je pa zanimiv zadnji del: o bogomilih, o njihovi veri in književnosti in pa nekoliko primerov iz lažnih ali apokrifnih knjig (življenje Asenete, žene egiptovskega Jožefa, prepiranje Jezusovo s hudičem in pa preblazena Devica Marija v peklu, kar pripoveduje tudi hrv.-srb. nár. pesem). Celo delo o hrvatski književnosti bode zelo zanimivo in pa dragoceno, da bi ga le večji in marljivi pisatelj dovršil, a »Matica« zopet skoraj svoje čitatelje s tretjim zvezkom razveselila.

Ni dolgo od tega, kar so Hrvatje praznovali dvestoletnico osvobođenja kršne Like in ravne Slavonije od vlasti divjih Turkov. Tudi »Matica hrvatska« je hotela, da to slovesnost povzdigne, a povzdignila jo je, ko je izdala knjigo Radoslava Lopašića: „**Dva hrvatska junaka Marko Mešić i Luka Ibrišimović**“. (Sedem slik.) 8°. Str. 167. Cena 80 kr. — Po bitki pri Dunaju

1. 1683 so izgubljevali Turki eno pokrajino za drugo, in tako so tudi Hrvatje zapodili Turke; a v tem junaškem boju vodila in navduševala sta jih največ junaka Marko Mešić in Luka Ibrišimović. Pop Marko Mešić se je rodil okoli l. 1640 v Brinju in postal, naobrazivši se po raznih mestih, duhovnik, a zaradi zaslug so ga imenovali skoro arhidijakona in kanonika senjskega. Največ z njegovim nagovarjanjem je ustala Lika in Krbava, kateri sta bili do tedaj turški, proti Turkom, in se po mnogih bojih in junaških delih odcepili l. 1692 popolnoma od Turkov. Ali Mešić ni bil samó v boju junak, nego lje tudi v miru deloval kakor pravi misijonar in pokrstil do 900 Turkov, kateri so bili ostali še v Liki in Krbavi. Vse svoje življenje je deloval le v korist svojemu narodu in dovršil svoje trudapolno življenje 2. februarija 1713 v Karlobagu. — Kakor Mešić v Liki, tako se je proslavil v Slavoniji junaški frančiškan Fra Luka Ibrišimović, zaradi svojega junaštva »sokol« imenovan. Ibrišimović se je porodil najbrže v Požegi okoli l. 1620, stopil v samostan, postal prvo v Veliki, potem pa v Našicah gvardijan; a Zagrebški škof Martin Borković imenoval ga je l. 1673 svojega vikarja. On in njegovi frančiškani so nagovarjali narod na vstajo in ga potem v bojih vodili, dokler niso l. 1687 Slavonijo srečno osvojili. A še l. 1689 so napadli Turki zopet Slavonijo in je Fra. Luka sam sè svojimi četami na nekem hribcu blizu Požege, kateri se od tedaj zove »Sokolovac«, slavno premagal Turke. Junaški frančiškan je še veliko pretrpel od svojih sovražnikov in umrl l. 1698 v Požegi.

Pisatelj je zgodovinar na glasu, vendar ima še to posebno zaslugo, da ume jako zabavno in živo pisati. Tudi tukaj nam ni podal samó dveh životopisov, nego verno sliko Hrvatske koncem 17. stoletja z vsemi potankostmi. A to je jako koristno, naj Hrvati vidijo, kakovo je bilo stanje njih domovine pred 200 leti in da je osvobođenje domovine od Turkov največ njih lastna zasluga, ne pa zasluga nemških generalov, kakor govoré službena poročila in pa druge nemške zgodovinske knjige. (Konec.)

Raznoterosti.

† **Dr. Makso Samec**

je umrl dné 19. avgusta v Kamniku, kjer je že bival od l. 1877. Rojakom slovenskim je znan kot pisatelj, kot deželni poslanec in praktični zdravnik. Rodil se je na Štajarskem v Arclinu pri Vojniku dné 10. oktobra 1844. Učil se je v Gradcu medicine, služboval kot sekundarij v ljubljanski bolnišnici, bil zdravnik v Kamniku, pri železnici v Trstu in Postojni, nazadnje stalno v Kamniku.

Kot pisatelja (prelagatelja) smo ga spoznali najprej iz gladkega prevoda Turgenjevega „Dim“a. Poslovenil je tudi »Pomladanske valove«. Na znanstvenem polju je opisal l. 1876 v Matičnem

Letopisu »možgane«, pisal nekaj malega o »kanibalizmu«, zlasti pa spisal: »Vpliv vpijančljivih pijač«, 1880. Njegovi znanstveni spisi niso bili ugodno ocenjevani, v »možganih« so dosti jasno izražena materijališka načela, dasi dr. Bleiweis sam ni tega izprevidel.

V prejšnjih časih dovolj odločen boritelj za nove ideje o narodnem napredku, bil je v zadnji dóbi mirnejši v političnih vprašanjih. Vedno je cenil lepo slovstvo in bil naročnik našemu listu. — Legel je primeroma mlad — v 45. letu — v rakev. Neki njegov častitelj poje torej v poslani nam pesmici med drugim: »In njega zdaj je črna prst zakrila, — Objela smrt ga v krepki možki dobi — Usoda strla nād je brez števila.«

Bog mu izpolni sedaj nade njegove verne mladosti in daj mu večno srečo!

Jezikovna drobtina. Gospod Jos. Lendovšek piše v 8. številu. »Lj. Zvona«, ko kritikuje novo izdajo »Janežičeve slov. slovnice«, na str. 497 to-le: V opombi: »Pomožnik *sem*, *biti* glasi se v železniku: naj bom (bodem), naj bo (bode), ali včasih tudi: naj sem, naj je itd.«, naj se namesto »ali včasih« tudi postavi: »nikdar« —

in v opazki ³⁾ pod črto pripomnim še: Tako uči Šolar (v. c. p. 24: »Das Verbum *biti* sein hat im Opt. I. naj bom, nie: naj sem). Naj dodam tema opazkama, da rabi narod v Adlešički fari (kakor tudi vsaj v nekaterih drugih — Uredn.) v beli Krajini vedno: naj sem, naj si, naj je. N. pr.: Ti si bolan. O.: Naj sem! (= naj bom!) — Bolan sem. O.: Naj si! (= bodi!) — Bolan je. O.: Naj je! (= naj bo!) J. š.

Vadnica.

(Piše dr. Fr. L.)

Nadejam se, da me nikdo izmed dragih čitateljev ne bode karal, ako prestopim tesne meje, katerih se je držala dosedaj »Vadnica«, in ta oddelek premenim iz ostrega sodišča v prijetno sprehajališče, v katero vabim mlade pesnike, pa tudi pisatelje sploh. Urednik ima večinoma toliko »na srcu«, da si vedno želi prilike povedati kaj, bodisi svojim dragim sotrudnikom, bodisi onim, ki želé sotrudniki postati. Pa tudi ti želé pogovarjati se z urednikom, in mnogokrat mu dohajajo ostro nasajena, včasih pikra, včasih pač tudi zeló prijazna pisma, zahtevajoča, naj urednik odpiše, naj se izjavi, naj pové svojo sodbo. Ubogi urednik! Ako imaš vsaj nekoliko prijateljev in ako si le količkaj natančen, nabere se ti nazadnje toliko »dolžnostij odgovarjanja«, da te mora biti strah te velike uredniške dolžnosti. Kako lepo uslugo mu skazejo gospodi sotrudniki, ako mu dovolé izpregovoriti kaj ž njimi v listu samem — sevéda tako, da nihče tajnosti ne izvé — o potrebnih stvareh! In za tako uslugo prosim tudi jaz, in svest sem si, da dovoljenja mi nikdo ne odreka.

Toda »Vadnica«! — preklicana šolska, nizka, poniževalna beseda! — Le počasi, dragi moj, ni tako hudo. Najprej naj izjavim, da si ni kakor ne mislite naše »Vadnice« v onem pomenu, kakor bi bila za same nezrele plodove in za same ponesrečene početke ali »poskuse« v pesnikovanju. Ako bode kdaj treba kaj sitnega povedati — česar pa ne želim, — poklical bom na pomoč »oficijelno — uradno« uredniško »listnico«; uradniki pa že smejo nekoliko trdi ali celo neotesani biti, ta pravica je — pravijo — pri njih že zastarana. »Vadnica« pa neče imeti takega trdega posla. In ako drugače ne morem potolažiti dvomljivcev gledé »Vadničinih« dobrih namenov, naj zasukam vso stvar ter izjavim: »Vadnica« je za sedaj namenjena, da se urednik v njej vadi, in če pride vanjo kak sotrudnik, to je blizo tako, kakor če pride deželni predsednik ali kak umetnik k izkušnjam učencev »Glasbene Matice«. Ne, ne, nima zlobnih nakan »Vadnica«, verjemite mi! In če bi naposled vse zatiranje nič ne pomagalo, premenili bomo naslov nad vhodom v to sprehajališče ali v ta vrtec, in potem bode vse dobro. A letos še ne, tega ne pripušča doslednost.

»Dom in Svet« si šteje v zaslugo, da je vzbudil marsikatero moč za slovstveno delovanje, ki bi morebiti brez njega bila še dolgo

odlašala stopiti v javnost. Neprijatelji našega lista so to kmalu spoznali in zato so se trudili zasebno in javno, da bi odvrnili od lista sodelavce. Norčevali so se, zasmehovali urednika, farizejsko se čudili, kako je mogoče pametnemu človeku sodelovati pri takem listu, tudi priimki niso izostali — in vendar naš list ni razžalil žive duše, — saj stvarne, kritične opazke se ne morejo imenovati razžaljenje. Nazadnje se je pričelo pravo strahovanje sodelavcev, s tujo besedo bi rekli »terorizovanje«, češ, »eksemplarno« je treba pokazati, kaj čaka onega, ki bi se drznil pisati za »Dom in Svet«. Vendar, čast našim sotrudnikom, velika večina ima razuma in značaja dovolj, da je razvidela, od kod prihaja nasprotovanje, da se tudi ni dala oplasiti. Bodi jim za to presrečna zahvala! Le vstrajajmo še dalje, in ako pride nad list ter nad sotrudnike še kaka druga nevihta, védimo, da nam so in bodo nasprotniki več koristili nego škodovali.

Posebno veselje so delali uredniku nekateri pesniki iz »neprivilegovanega« neučenega stanú, priprosti mladeniči, katerim je ugajal »Dom in Svet« tako, da so mu jeli pošiljati svoje proizvode. Reči moram, da sem pri nekaterih opazil pravi pesniški dar, le oblika je bila večinoma nedostatna. Kdor se spomni narodnih pesmij, jasno mu je takoj, kako utegne biti s temi pesmimi. Škoda, rekel sem pogostokrat, da nimajo šole! A prezreti tudi takih pevcev nečem in prav danes predstavljam občinstvu rojenega pesnika iz neučenega stanú. Ta pesnik nima visokošolske omike, ni študiral poetike in ni čital klasikov, a Bog sam mu je dal pri rojstvu svoj dar pesništva. Zato mi je pošiljajoč svoje mnoge pesmice pisal, da je že večkrat hotel popustiti pevanje, a ni se dalo. Prišlo mu je tako čudno v glavo in srce, zamislil se je, občutil neznano slast, a drugič zopet tugo — in zopet se je rodila pesmica. »Hotel sem nehati, a ne morem, da ne bi peval«. In naš pevec pravi, da tudi peti ga sili pri njegovem delu, »brez petja ne bi mogel živeti«. »Pač res, saj si pevec«, rekel sem si, čitajoč zanimiva pisma, ki mi slikajo pravega naravnega pesnika, ki mi odpirajo njegovo rahlo srce. Da, dolžan sem mu odgovor, dolžan prijazno besedo na tem mestu. Blagi čitatelj pač ne bode hud name zaradi tega.

Imenujmo ga tukaj tako, kakor se je podpisal sam pod pesem na prvi strani današnje

številke, J. O. Golobov Prav tega mislim. Imam že toliko njegovih pesmij v rokah, da lahko sodim o njem, dasitudi ga ne poznam po obrazu. Kdo je ta J. O. Golobov? Sedaj je mož v zreli dōbi. Zibelka mu je tekla ob bregu Save na Dolenjskem. Zato pozdravlja v pesmici svoj rojstni kraj:

Visoko nad bregovi Save
Mi mala rojstna vas leži;
Pošiljam srčne ji pozdrave,
Srcé mi vedno tja želi.

Že zgodaj se je ločil sirota od tega kraja ter podal k svoji teti, ki ga je vzgojala kot lastna mati; a rojstni kraj ljubi nad vse:

Oj rad bi s pesmico poslavil
Z daljave te, moj rojstni dom!
Še mlad sem deček te ostavil:
Li v tebi kdaj še bival bom?

Drag mu je spomin na prva leta:

Pozdravljene domače trate,
Kjer rad igral sem deček čil,
Nabiral prve cvetke zlate,
In v prve vence sem jih vil!

Pozdravljen tudi gaj zeleni,
In ž njim veselih tičic glas,
Pozdravljen bistri vir studeni:
Spomina mi ne zbrise čas.

Vprašam: ali ni to — priprosta sicer, vendar — prava poezija? Poglejmo še dalje v njegovo življenje! »Starejša sestričina me je učila dečka poznovati črke, a potem je šlo samo od sebe dosti dobro dalje. Samouk sem torej z malo izjemo, ki niti župnijske šole nisem obiskaval. Za časa mojih deških let še iste v K. ni bilo. V pisanju so me malo poučevali iz prijaznosti nepozabljeni gospod J. N., za kar jim Bog daj večno plačilo.«

»Izučil sem se krojaštva in se še sedaj dosti zadovoljno pečam s tem rokodelstvom. V 24. letu svoje dōbe me je obiskala smrtno nevarna bolezen in mi utisnila pečat trpljenja. Ostal sem bolehen menda tudi zaradi neprestanega sedenja; a vendar še lahko opravljam svoj posel.«

»Če tudi sem krojač, ni mi šivalni stroj uničil veselja do čitanja in petja. O delapustnih časih z mladeniškim ognjem čitam, pōjem in pišem.«

»Knjige so mi spremljevalke skozi življenje, prijetna družba v samoti in tolažnice v žalostnih urah. Knjige so mi tudi — kako bi se izrazil? — neki daljnogled, skozi katerega gledam v jasni podobi daljno obljubljeno deželo, deželo

sreče in veselja, deželo krščanskih idealov. Kajti hrepeneče moje srce teši za nepoznano srečo, lajšam si jo s pesmicami, v katerih se tako rad oziram kvišku k očetu vse tolažbe.«

Prepisal sem do črke natančno pismo vrlega pevca. Ni se pač ta nadejal, kakšno osodo bo imele, a čitatelji naši naj izvedó ta lep vzgled častne strani našega naroda — slovenskega samouka.

Dragi pevec pa, ti mi ne zameri, da sem te tako postavil pred občinstvo, proti tvoji nadi, proti tvoji želji! Da si samouk, to ti je v čast, da si rokodelskega stanu, tega nisi sam kriv. A meni je v srčno, res veliko veselje prav to, da si rokodelskega stanu. Ne sramujem se kar nič ne povedati, da me srčna ljubezen veže z onimi stanovi, ki si s težkim delom svojih rôk morajo pridobivati vsakdanjega kruha. In povem tudi prav rad, da so mi odmevale srčne strune čitajočemu pesem: »Mladiču«. Da, tako sem tudi sam govoril in čutil pošiljajoč svoje mladenčiče-sirote med bližnji in dalnji svet na pošteno delo.

(Dalje.)

Pregovori.

(Nabrani v Motniku 1869—1888.)

Ko imajo volka v mislih, rad pride.

Z vozom noter, z vozom ven.

Gnoj z dvorišča, hčera od hiše.

Gračinskega petelina ni dobro slišati.

Konja ne k hiši, konj je oderuh. (Za male kmetije.)

Kogar gostilničarji in godci hvalijo, ni prida človek.

Brat bratu ne smé povedati, da je pozna setev dobra.

Prvi dobiček ne ostane v mošnici.

Na prvi dobiček se ni zanesti.

Hišna vrata s kolom podpré. (Reče se takemu, ki gre brez opravka po vasi.)

Bogatega bolezen in revnega prešič slovita.

Če ogenj bolje piha, bolje gori.

Če mrho bolje brodiš, bolje smrdi.

Kdor si z vinom roke omiva, nima žuljavih.

Vsake oči imajo svojega slikarja.

Kdor denarje posojuje in blago upuje, tisti si jezo kupuje.

Vse nesreče sto.

Posojilo se veseli povračila.

Pri bratu ni kaj pobrati.

Ura teče, pa nič ne reče.

Nabral K. Križnik.

Listnica uredniška. G. P. Ne zamerite! Ni mogoče vsakemu gosp. pisatelju, še manj pa na vsako pismo drugih dopisovalcev odgovarjati, dasi bi radi. Zakaj ne, to si lahko mislite. — Gg. naročnikom se utegne čudno zdeti, zakaj se redno ne nadaljujeta dva pričeta spisa. Iz uredniških ozirov: treba ustrezati gg. pisateljem in med temi je — saj veste — urednik zadnji.

Listnica upravniška. Gg. naročnike lepo prosimo, naj javijo pravočasno premembo bivališča ter povedó izrečno zadnjo pošto.

Cena: Za celo leto 2 gld.; za pol leta 1 gld. Uredništvo in upravništvo je v Marijanišču.

Izdajatelj, lastnik in urednik dr. France Lampe.

Tiskala »Katoliška Tiskarna« v Ljubljani.